

Už sa zasa tešíme na Vianoce...

Milé kolegyně, kolegovia, všetci priatelia archivárov a archívov,

dúfam, že v čase, keď sa vám do rúk dostalo nové číslo Fóra archivárov, máte za sebou koncoročné pracovné zmätky, naháňačky, nakupovanie darčiekov a upratovanie. Možno práve teraz nastal čas na krátke zamyslenie a upratovanie nielen v príbytkoch, ale hlavne v duši.

Akým teda bol pre archivárov rok 2007? Domnievam sa, že ešte sme taký hektický a vypätý rok nemali aspoň za posledných 20 rokov, počas ktorých ja pracujem v štátnom archíve. Možno k nemu môžeme prirovnať revolučný rok 1989 (aspoň v archivárskom poňatí). Napriek všetkému zlému, čo nás postihlo, si myslím, že náš archivársky stav obstál aj v „tejto vojne“ veľmi statočne i keď s menšími stratami. Spoločnosť slovenských archivárov sa stala v roku 2007 vašim skutočným zástupcom, či už išlo o zmeny v novele archívneho zákona alebo v poslednom čase dokonca dvakrát pri prepúšťaní. Vzácnosťou bolo to, že sme sa zjednotili a nadobudli osobnú odvahu postaviť sa k problémom, či už išlo o pobočky štátnych archívov, štátne archívy, špecializované verejné archívy, národný a štátny ústredný bankský archív, či dokonca aj o odbor archívov a registratúr. Našli sme spoločnú reč a pomáhal každý, kto mohol a vedel. Určite by sa nepodarilo dosiahnuť určité uspokojujúce výsledky bez takéhoto odvážneho prístupu.

Výbor SSA v tomto roku pracoval skutočne kompletných dvanásť mesiacov bez oddychu a bez nároku na akúkoľvek vďačnosť, či porozumenie. Výsledkom jeho činnosti sú archívne dni v Žiline a následne vydanie CD z tohto podujatia, Cena Elemíra Rákoša, mnohé medzinárodné aktivity, vydávanie Fóra archivárov, sprevádzkovanie webovej stránky, ktorú už v týchto dňoch navštívilo za rok vyše 2000 záujemcov, exkurzia v Slovinsku, v neposlednom rade korešpondencia s našimi najvyššími predstaviteľmi a propagácia našich archívov a našej archivárskej práce v médiách. Výbor a mňa osobne však mrzí pasívny prístup k našim spoločným podujatiam viacerých členov, ktorí sa na nás obracali až vtedy, keď im išlo o miesto. V Žiline som vo svojom príhovore povedala, že výbor a aj ja budeme radi zastávať vaše záujmy, budeme v spoločnom záujme ukrajsť svoj čas, ktorý by sme mohli venovať rodinám a pod., no na druhej strane očakávame aj vaše reakcie a vašu aktivitu. „Bez vojska totiž nie je nikto generálom“. Máte priestor na svoje vyjadrenia na webovej stránke (ak chcete ostať v anonymite), máte priestor, aby ste sa pochválili, či upozornili na svoje problémy vo Fóre archivárov, môžeme pod hlavičkou SSA pracovať na spoločných projektoch, môžete s členmi výboru komunikovať osobne. Všetko podľa vlastného výberu. Ak máte pocit, že sme aspoň trochu naplnili vaše očakávania o spoločnej práci, podporte nás zaslaním 2% dane. Všetko je totiž o peniazoch, i keď v našom prípade o veľmi malých. Na konci roka sa mi minimálne patrí poďakovať všetkým členom výboru za ich aktivitu a porozumenie, s ktorým sme si navzájom vychádzali v ústrety.

V čase Vianoc a Nového roka, by sme mali aspoň na chvíľku zabudnúť na pracovné aktivity a mali by sme sa venovať svojim blízkym, na ktorých nemáme počas roka čas. Nikdy by sme však nemali zabudnúť

na to, že všetci patríme k veľkej archivárskej rodine. Myslím, že by sme si mali osvojiť výrok Matky Terezy, ktorá povedala: „*Nerobíme veľké veci, ale malé s veľkou láskou.*“ Prajem vám všetkým krásne a požehnané vianočné sviatky preplnené ľudským teplom a nesmiernou láskou.

Zuzana Kollárová

VÝBOR(N)OVINY

Zápisnica

zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov, Bratislava 13. november 2007

- Program:
- 1) Predbežná príprava XII. archívnych dní
 - 2) Fórum archivárov
 - 3) Webová stránka SSA
 - 4) Hospodárenie
 - 5) Rôzne

V úvode rokovania si členovia výboru minútou ticha uctili pamiatku zosnulého kolegu Mgr. Petra Tesáka - riaditeľa ŠA v Nitre, pobočky Levice.

Výbor sa zaoberal predbežnými prípravami XII. archívnych dní, ktoré sa budú konať v Skalici v dňoch 27. – 29. mája 2008 (témou konferencie, finančnými nákladmi, kapacitnými možnosťami a pod.), pripravovaním Fóra archivárov (príspevkami a pod.) a úpravami webovej stránky SSA. O hospodárení spoločnosti informovala M. Kačkovičová.

Výbor odsúhlasil jeden zo štyroch návrhov L. Vrtela na erbové znamenia Spoločnosti slovenských archivárov, ktorý si dá SSA zapísať do Heraldického registra SR. Výbor, v snahe zabrániť hromadnému prepúšťaniu archivárov a upozorniť verejne na naliehavú situáciu v sieti štátnych archívov, sa dohodol na stretnutí s novinárom týždenníka Týždeň, A. Bánom. Snaha prezentovať archívne dedičstvo viedla výbor k odsúhlaseniu ďalších projektov, ako je vydanie publikácie o archívoch SR, súbor pohľadníc, prípadne kalendárov. O dohode medzi SSA a časopisom História, ktorý umožní pravidelne publikovať články o archívoch a archívnom bohatstve, informovala Z. Kollárová.

Výbor odsúhlasil prijatie nových členov - PhDr. Michala Duchoňa (ŠA Bratislava, pobočka v Modre) a Mgr. Máriu Petrovičovou (doktorandku FF Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, pobočka v Prešove).

Zapísala: E. Machajdíkova (tajomníčka SSA)
Bratislava 14. novembra 2007

V novembri 2007 slovenských archivárov zasiahla druhá vlna prepúšťania. Výbor SSA po prvý nečakal „na zázraky a vyvinul aktivity smerujúce premiérovi SR Robertovi Ficovi. Dostalo sa mu nasledovnej odpovede:

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY
SEKCIA VEREJNEJ SPRÁVY
Drieňová 22, 826 86 Bratislava 29

Spoločnosť slovenských archivárov
PhDr. Zuzana Kollárová, PhD.
predsedníčka spoločnosti
Drotárska cesta 42
817 01 Bratislava

Váš list číslo/zo dňa

Naše číslo
SVS-204-2007/01161
SVS/07/11225

Vybavuje/linka
PhDr. Peter Kartous, CSc.

Bratislava
22. 10. 2007

Vec

Žiadosť o prehodnotenie prepustenia 20 % zamestnancov zo štátnych archívov - stanovisko

Vážená pani predsedníčka,

v súvislosti s Vaším listom, v ktorom ste žiadali pána premiéra Róberta Fica o prehodnotenie prepustenia 20 % zamestnancov štátnych archívov pri realizácii uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 856/2006, Vám oznamujeme, že práve z dôvodov uvedených aj vo Vašej žiadosti, najmä so zreteľom na realizáciu vládou schválenej Konceptie rozvoja štátnych archívov zriadených Ministerstvom vnútra SR podľa zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov do roku 2010 (s výhľadom do roku 2015) v praxi, sme podnikli všetky kroky pre to, aby sa počet zamestnancov takýchto štátnych archívov znížil čo najmenej. Výsledkom tohto úsilia je, že zníženie počtu prepustených zamestnancov štátnych archívov predstavuje menej ako 10 %, t. j. 42 zamestnancov.

Verím, že v blízkej budúcnosti bude personálnemu stavu štátnych archívov venovať náš rezort zvýšenú pozornosť.

S pozdravom

Ing. Jozef Liška
generálny riaditeľ

Telefón
xx421/2/43 33 11 34

Fax
xx421/2/43 33 43 95

E-mail
svs@mvsr.vs.sk

Internet
www.civil.gov.sk

IČO
15186601/00224

Po ohlásení druhej vlny prepúšťania sa výbor SSA v tejto beznádejnej situácii obrátil vyhlásením na verejnosť a rozhodol sa osloviť médiá uverejnením faktov o slovenskom archívnicte:

SPOLOČNOSŤ SLOVENSKEJ ARCHIVÁROV
THE SOCIETY OF SLOVAK ARCHIVISTS
ASSOCIATION DES ARCHIVISTES SLOVAQUES
VEREIN SLOWAKISCHER ARCHIVARE

Drotárska cesta 42, 817 01 Bratislava 1, Slovenská republika

**Vyhlásenie výboru Spoločnosti slovenských archívárov zo dňa
21.11.2007 ku kritickej situácii v ochrane archívneho dedičstva Slovenskej republiky**

Po opakovanej neúspešnej komunikácii s Ministerstvom vnútra SR si dovoľujeme obrátiť sa aj na verejnosť s naliehavou výzvou o pomoc pri riešení havarijnej situácie v sieti štátnych archívov v SR. V súčasnosti sa v štátnych archívoch, ktoré sú súčasťou Sekcie verejnej správy MV SR, pripravuje ďalšia vlna prepúšťania a do konca roku 2007 by malo tieto archívy opustiť spolu 20 percent odborných pracovníkov.

Dovoľujeme si naliehavo upozorniť, že archívy patria medzi pamäťové inštitúcie a spravujú významnú časť nášho národného kultúrneho dedičstva. Archívy denne bojujú o **záchranu** archívnych dokumentov, ktorých hodnotu si na Slovensku uvedomuje len málokto a sprístupňujú ich verejnosti. Oproti roku 1990 sa množstvo v nich uložených archívnych dokumentov zvýšilo o vyše 15 000 bežných metrov, čo v priemernom prepočte znamená takmer 81 miliónov strán dokumentov. Počet pracovníkov v archívoch sa paradoxne neustále znižoval. Z **502** pracovníkov v roku 1990 klesol na **440** v roku 2007. Po ukončení prepúšťania by mal koncom roku 2007 celkový počet pracovníkov v archívoch klesnúť na číslo **362**. Každý prepustený archívár, ktorého pracovné miesto sa zruší, znamená **pomalšie vybavovanie žiadostí**, spomalenie preberania a sprístupňovania dokumentov, **horšiu komunikáciu s verejnosťou** a prehlbovanie nášho zaostávania za ostatnými štátmi Európy. Úplne šokujúce je už dnes zaostávanie v oblasti digitalizácie archívnych dokumentov, v ktorej Slovensko predstihujú aj niektoré africké krajiny. Odstrašujúcim príkladom prístupu štátu k ochrane archívnych dokumentov je situácia Archívu hlavného mesta SR Bratislavy, ktorý vlastní najbohatšiu zbierku stredovekých listín v strednej Európe a je akútne ohrozený. Po vystaňovaní z pôvodných priestorov je už niekoľko rokov uzatvorený pre bádateľskú verejnosť a sídli v provizórnych a pre archív úplne nevhodných podmienkach. Plánovaná nová účelová budova archívu je v nedohľadne. Že to ide aj inak, dokumentujú príklady z okolitých štátov, kde je situácia diametrálne odlišná a postupne sa zlepšuje.

Slovenské archívy sú dlhodobo výrazne personálne **poddimenzované** a materiálne **zanebané**. Archivári sa napriek svojmu vysoko špecializovanému vzdelaniu (napr. história, diplomatika, genealógia a heraldika, paleografia) a jazykovej príprave (latinčina, stredoveká nemčina, maďarčina), stali prioritne úradníkmi vybavujúcimi, na hraniciach svojich možností a na úkor iných **odborných činností**, administratívnu agendu. V súčasnosti reálne hrozí, že už nebude mať kto vybavovať ani tú. Parametre prepúšťania sú totiž pre archívy **likvidačné**. Priamo sú ohrození aj občania. Pre mnohých z nich archívy predstavujú poslednú nádej pri riešení ich oprávnených nárokov.

Apelujeme preto na verejnosť, aby vyjadrila svoj nesúhlas so znefunkčnením siete archívov a pripojila sa k tejto výzve.

Výbor Spoločnosti slovenských archívárov

„Článok Andreja Bána o kritickej situácii v slovenských archívoch vyšiel v časopise Týždeň 51-52/2007“.

Zápisnica
zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov,
Bratislava 21. november 2007

Program: 1) 20 % prepúšťanie archivárov v sieti štátnych archivov SR

Na mimoriadnom zasadnutí pripravili členovia výboru SSA **Vyhlásenie výboru Spoločnosti slovenských archivárov zo dňa 21. novembra 2007 ku kritickej situácii v ochrane archívneho dedičstva Slovenskej republiky**, ktoré zaslali na zverejnenie do tlačových agentúr.

Konali tak v snahe oboznámiť verejnosť s naliehavou a havarijnou situáciou v štátnych archívoch SR. Už druhá vlna prepúšťania v tomto polroku (v prvej vlne bolo prepustených 10 % archivárov a v druhej má byť prepustených až 20%) by mala za následok ochromenie činnosti v štátnych archívoch..

Zapísala: E. Machajdíková (tajomníčka SSA)

Bratislava 22. 11. 2007

Zápisnica
zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov,
Bratislava 28. november 2007

Program: 1) Stretnutie s novinárom A. Bánom

Členovia výboru pozvali na svoje zasadnutie A. Bána, ktorý sa podujal informovať verejnosť o stave archívov na Slovensku v týždenníku Týždeň. Zaujímal sa o všetky činnosti v archívoch, ako aj o ich zabezpečenie – personálne, priestorové, finančné, technické atď. Zaujala ho aj (pre dnešnú dobu nanajvýš aktuálna) otázka prístupu k archívnym dokumentom a ich sprístupňovanie v digitálnej podobe pre širokú verejnosť.

Zapísala: E. Machajdíková (tajomníčka SSA)

Bratislava 29. 11. 2007

Z DOMOVA A ZO SVĚTA

Prawo archiwalne. Stan obecny i perspektywa zmian

(III. část)

V právnej problematike týkajúcej sa kanonického práva vzťahujúceho sa na archívy a cirkevné archívy informoval Jan Związek v prednáške *Prawo kanoniczne o archiwach i archiwistach kościelnych*. Kresťanské inštitúcie od začiatku svojej existencie uchovávali svoje dokumenty stavajúc na tradíciách Starého testamentu a úradovania starodávnych gréckych a rímskych úradov. Kresťania uchovávali svoje dokumenty a liturgické knihy v obavách pred kresťanskými pogromami. Po získaní tolerancie najvýznamnejšie cirkevné inštitúcie pápežstvo a východný patriarchát, vytvárali a prijímali do svojich kancelárií dôležité písomnosti, ktoré tu uschovávali. V priebehu rokov sa mnohé dokumenty stratili. Na úlohu ochrany dokumentov sa podujali benediktínske kláštory. Veľký rozvoj cirkevných inštitúcií a ich kancelárií zaznamenal nástup gregoriánskej reformy. V tomto období sa začali rozvíjať cirkevné kancelárie aj na území Poľska. Toto bolo možné až v tom období, keď vznikli kúrie poľských biskupov a zároveň nižšie cirkevné inštitúcie (archidiakonáty, oficiálty, kapituly, dekanáty a fary) a kláštorné skriptória. Cirkevné dokumenty boli uschovávané ako voľné dokumenty, knihy spisov a registratúr. Boli to zbierky písomností biskupov a rôznych diecéznych inštitúcií. Z príkazu Tridentského koncilu museli prepošti zaviesť matričné knihy, do ktorých značili sobáše, krsty a neskôr aj zomrelých. S nárastom archívnych dokumentov vo farnostiach a s nárastom ich významu pre činnosť cirkevných inštitúcií, najdôležitejšie súbory kanonického práva – kódexy kanonického práva, obsahujú normy týkajúce sa vzniku a organizácie archívov. Takéto sa nachádzajú v dielach *Codex Iuris Canonici*, osvedčený pápežom Benediktom XV. v roku 1917 v kánonoch 375 – 384 a *Codex Iuris Canonici* potvrdený pápežom Jánom Pavlom II. v roku 1983 v kánonoch 486 – 491. Odvtedy musel každý biskup v diecéze vytvoriť diecézny archív alebo depozit cirkevných dokumentov. Mali povinnosť tento archív zabezpečiť a strážiť. Archív, ktorý uchovával všeobecné dokumenty, ktoré vznikli v biskupskej kancelárii, nazývali všeobecným archívom. Okrem toho bolo nutné zaviesť tajný archív, v ktorom sa nachádzali najzávažnejšie dokumenty, medzi ktorými boli aj súdne písomnosti. V týchto archívoch mali povinnosť vytvárať inventáre alebo katalógy dokumentov s ich krátkym obsahom. Kódex kanonického práva Jána Pavla II. prikazoval biskupom, aby vytvárali historické archívy, v ktorých sa mali uschovávať archívne dokumenty pre vedecké potreby. Dozor nad archívnyimi dokumentmi má diecézny biskup, ktorý aj menuje archivára. Archivára v cirkvi môže zvoliť len cirkevná rada. S touto funkciou musí archivár súhlasiť a jeho nominácia musí byť zlistinená. Na tento post musí biskup vybrať takého kandidáta, ktorý je vhodný na prijatie a na vykonávanie úloh, ktorými bol poverený a to tak z hľadiska vedomostí ako aj morálnych.

Inštitút Pamięci Narodowej, oddział w Łodzi reprezentovala prednáška Marty Polańskiej – Bergman a Pavla Perzyna – *Podstawy prawne działania archiwum Instytutu Pamięci Narodowej na tle rozwiązań wybranych krajów Europy środkowo-wschodniej*. Ústav pamäti národa vznikol v Poľsku v roku 2000 na základe Zákona z 18. decembra 1998 o Inštitúte pamäti národa – Komisii prenasledovania zločinov proti poľskému národu, ktorá funguje v rámci Úradu sprístupňovania a archivovania dokumentov. Je to neuralgické miesto, od ktorého stavu a vlastnej organizácie závisí kvalita realizácie informácií pre fyzické a právnické osoby, ako aj zákonné plnenie záväzkov podľa ostatných výnosov inštitútu. Problémami organizácie archí-

vov, ktoré uchovávajú dokumenty bezpečnostného aparátu sa venovala Medzinárodná rada archívov na príkaz UNESCO v správe: „Archívy bezpečnostných služieb bývalých represívnych režimov“.

Autori v referáte predstavili právne fungovanie Inštitútu pamäti národa vychádzajúce z vyššie spomenutej správy, do ktorej bolo zakomponované uznesenie Konštitučného súdu z roku 2005 a zároveň Ústavy z 18. októbra 2006 o odhalení informácií v dokumentoch bezpečnostných orgánov z rokov 1944 – 1990. Okrem podrobných postupov pri využívaní archívnych dokumentov sa zamýšľali aj nad možnosťou ich využívania v susedných krajinách pri ich verejnom využívaní v politickej, hospodárskej a spoločenskej sfére. Porovnali obdobné inštitúcie v Nemecku, Slovensku a Poľsku, o ktorých skonštatovali, že najširšie pôsobenie má spomenutá inštitúcia v Poľsku, ktorá spravuje nielen písomnosti týkajúce sa civilnej bezpečnosti, ale i vojenskej, súdne, prokuratúry a trestné archívne dokumenty. Spomenuli aj katalógy spolupracovníkov štátnej bezpečnosti využité v Česku a na Slovensku. Obdobný referát mal Dariusz Manja z Inštitútu Pamäti národa z Varšavy.

Na záver Stephan Wolf predniesol príspevok Korzystanie z akt Państwowego Urzędu Bezpieczeństwa. W pracach pomiędzy ochroną a prawem archiwalnym. Štátna bezpečnosť (Stasi) vo východnom Nemecku evidovala osoby, registrovala správy a zhromažďovala informácie. Po ukončení práce s informátorom boli tieto písomnosti archivované. Neznamenalo to však, že tieto písomnosti boli „umŕtvené“, ale v prípade návratu tejto osoby boli tieto akty kontinuitne aktivizované. Úrad prestal fungovať v roku 1989/1990, čo však neznamenalo, že boli „umŕtvené“ aj archívne dokumenty. Tieto boli potrebné pri rehabilitáciách, avšak aby neboli zneužitú, bolo potrebné regulovať využívanie archívnych dokumentov. Veľmi zložitá bola situácia vo východnom Nemecku pred zjednotením so západným Nemeckom. Generálny riaditeľ archívov dostal plnú moc na správu problematických archívnych dokumentov. V septembri 1990 sa konal štrajk, ktorý donútil parlament prijať nový zákon. Riaditeľ musel vydať nové nariadenia dotýkajúce sa využívania týchto dokumentov. Aktá ostali na pôvodnom mieste, ich využívanie bolo právne ošetrené v decembri 1990. Zaujímavým bolo to, že tieto legislatívne normy neochraňovali štátne informácie pred obyvateľmi, ale obyvateľov pred štátnymi informáciami. Až siedma novela tohto zákona z decembra 2006 priniesla základné elementy archívneho práva. Žiaľ, pri využívaní archívnych dokumentov sa už niektoré krivdy nedajú odstrániť, lebo viacerí ľudia medzitým zomreli. Napriek tomu, podľa autora, je dôležité ochraňovať tieto osobné údaje.

Zuzana Kollárová, predsedníčka SSA

Spoločnosť archívárov v Slovinsku

Spoločnosť archívárov Slovinska (Arhivsko društvo Slovenije (ADS) bola založená 27. apríla 1954 pod názvom Družstvo arhivskih delavcev LR. Spoločnosť vznikla na podnet sekcie archívárov Historickej spoločnosti Slovinska. Jeho hlavnými úlohami boli: starostlivosť o rozvoj archívnictva medzi archívarmi v Slovinsku, vzdelávanie archívárov a koordinácia práce medzi nimi. Spoločnosť, pomáhala pri riešení problémov v teréne. V roku 1960 bola premenovaná na Družstvo arhivarjev LR Slovenije a v roku 1966 získala dnešný názov (Arhivsko društvo Slovenije – ADS).

ADS patrí medzi stredne veľké spoločnosti, má pôsobnosť na celom území Slovinskej republiky (od roku 2003 má status spoločnosti). Má okolo 230 členov (10 čestných členov), ktorí sú prevažne zo slovinských archívov, niektorí sú z múzeí a inštitúcií podobného charakteru. Medzi základné úlohy spoločnosti patrí odborné vzdelávanie archívárov (Spoločnosť spolupracuje s archívami v Lubl'ane, Maribore, Ptuj, Celje,

Koperi, Novej Gorici, v archívoch, ktoré pokrývajú celé Slovinsko a chránia v rôznych formách dokumenty o našej histórii. ADS sa pokúša o nadinštitucionálne pôsobenie v slovinskom archívnom priestore a pokúša sa zachytiť tie problémy, s ktorými zápasia archívne inštitúcie.

Najdôležitejšou úlohou spoločnosti je úloha zakladateľská. Začala ešte v 60. rokoch s vydávaním publikácií, určených na zoznámenie širšej verejnosti s archivárskym dianím (Archívy – od písárne po historickú základňu 1966; Archívy v Slovinsku, 1970) a viacero učebníc pre pracovníkov v archívoch (Archívna technika, 1972; Archivistika, 1973; Historická archivistika v archívnej službe 1976). Od roku 1978 pravidelne vydáva odbornú revue Arhivi, Archívy – časopis Archívnej spoločnosti a archívov v Slovinsku, (do roku 2000 vychádzalo jedno číslo od tohto roku dve); OU revue archívov. Od roku 1980 vychádzal (s prestávkou 1982 – 1990) zborník Viri (Pramene, dosiaľ vyšlo 22 zväzov), ktorý je venovaný objavovaniu historických prameňov dôležitých pre slovinskú národnú históriu, zvlášť novú. Zostavovateľom je F. Dolinar.

Spoločnosť je členom Medzinárodnej archívnej rady a podľa finančných možností sa zúčastňuje niektorých kongresov, zasadaní spoločností v susedných krajinách. Na týchto stretnutiach sa členovia spoločnosti zoznamujú s inými skúsenosťami a prenášajú ich do domácej archívnej praxe. Webová stránka: www.archivsko-drustvo.si. Na nej sa nachádzajú stanovy spoločnosti, články z revue Arhivi ai.

Ivan Fras
riaditeľ Historického archívu v Ptuj

Historický archív v Ptuj

Historický archív v Ptuj (Zdogovinski arhiv) sa nachádza v niekdajšom dominikánskom kláštore v Ptuj. Samotná stavba má veľmi bohatú históriu. Kláštor bol vybudovaný v rokoch 1230 a 1231, kostol v roku 1252. V niekdajšom sklade obilia sa nachádzajú archívne depoty, ktoré sú neobyčajne vysoké (4m), v úrovni prvého poschodia sa nachádza deliaca podlažná doska. 17. januára 1785 kláštor zanikol, rád bol rozpustený. V kostole boli rozbité náhrobné kamene významných šľachtických rodov: pánov z Ptuja, Schaugemercov, Herbersteinovcov a iných. V kláštore bolo istý čas vojenské skladisko. V roku 1927 v kláštore sídlilo 36 rôznych inštitúcií. V roku 1928 získal bývalý Dominikánsky kláštor funkciu, ktorú má dodnes. Po dlhšej rekonštrukcii bolo do priestorov premiestnené múzeum. Medzi múzejnými zbierkami sa nachádzali archívne fondy, ktoré spôsobili, že 24. marca 1955 vznikol Mestský archív Ptuj. Archív rýchlo začal s organizovaním preberania archívnych dokumentov, a takto sa mu podarilo zachovať ich pred zničením, boli adaptované priestory pre potrebu depotov, v prístavbe bola vybudovaná knižnica a priestor pre stránky. V súčasnosti má archív k dispozícii 1200 m², ktoré slúžia ako depoty a pracovne. Archív má kolo 3500 bežných metrov archívnych dokumentov, ktoré spravuje 12 pracovníkov. Napriek uvedenému sa plánuje premiestnenie archívu do nových adoptovaných priestorov v roku 2009.

Ivan Fras
riaditeľ Historického archívu v Ptuj

O exkurzii archivárov v Slovinsku

Po úspešných exkurziách v Maďarsku, Rakúsku a v Čechách Spoločnosť slovenských archivárov pripravila pre svojich členov dvojdnú exkurziu do slovinských archívov – do oblastného archívu v Maribore, historických archívov v mestách Ptuj, Celje a Slovinského národného archívu v Ľubľane.

Po predchádzajúcich dohovoroch členov nášho výboru (najmä manželov Ragačových a Eleny Machajdíkovej) so zástupcami štyroch archívov v Slovinsku a po vybavení všetkých náležitostí doma – zabezpečenie cestovnej kancelárie MISTRÁL, ubytovania, sprievodkyne, poistenia, evidencie záujemcov, balíčkov s reprezentačnými publikáciami a iných nutností, sa mohla v dňoch 26. – 27. septembra 2007 exkurzia uskutočniť.

Úplne obsadený autobus vyštartoval z Bratislavy o 6.15 hod. Šťastnú cestu popriala tajomníčka SSA PhDr. Elenka Machajdíková. Sprievodkyňa bola PhDr. Alžbeta Sopusková z FF UK Bratislava. Jej erudovaný, nevtieravý výklad s informáciami o histórii, geografii, spoločenskom, kultúrnom a ekonomickom živote miest, ktoré boli pred nami, začal už na území Bratislavy. Privítali sme to hlavne my, cezpoľní.

Po hladkom prechode colnicou v Bergu bola 1. zastávka na 105 kilometri v motoreste Landzeit, v spolkovej krajine Burgenland. Prechádzali sme mestom Graz (Štajerský Hradec). Ešte aj dnes je toto historické mesto miestom etnických sporov – je viac slovinské či rakúske? Náš autobus smeroval na rakúsko-slovinskú hranicu. Bez akejkoľvek kontroly sme prešli colnicou Pesnica.

Prvou cieľovou zastavkou našej exkurzie bolo mesto **Maribor** a v ňom Pokrajinski archiv Maribor. Na budove archívu visí pamätná tabuľa Dr. Franca Kovačiča (1867 – 1939), teológa a národného buditeľa, zakladateľa archívu. Prezreli sme si výstavku archívnych dokumentov, videli sme najstaršiu pečať mesta Maribor z roku 1271. Po menšom občerstvení nás mladý kolega archivár previedol priestormi archívu. Nasledovala prehliadka historickej časti mesta, námestia s domami, väčšinou v barokovom slohu, s červenými strechami, ktoré pripomínajú mestá v Taliansku. Videli sme historickú budovu mestského zámku, radnice, slovinského národného divadla, múzea, mariborskú univerzitu s deviatimi fakultami, prezreli sme si najstaršiu židovskú synagógu v Slovinsku a múzeum vín. Fotografovali sme sa pri viničnom koreni STARA TRTA, ktorý má vyše 400 rokov a od roku 2004 je zapísaný v Guinnessovej knihe rekordov. Mesto Maribor sa nám páčilo, leží na brehoch rieky Dráva, pokojne tečúcej, akoby voda stála, pokoj a starobylosť jej dodávajú pozostatky fortifikačnej architektúry, kamenné viadukty mostov, strážne bašty. Svoju históriu píše od čias Přemysla Otakara II., rozmáhalo sa za panovania Habsburgovcov, súčasťou Štajerska v Rakúsko - Uhorsku bolo do roku 1918, potom súčasťou Juhoslávie. Od 13. storočia sa vyvíjalo ako trhové mesto. Hlavným vývozným artiklom bolo víno, pretože leží v bohatom vinárskom kraji vo východnej časti Slovinska. Dnes je druhým najväčším mestom v krajine so 100 000 obyvateľmi, vyvíja sa ako kultúrne, ekonomické a turistické centrum Slovinska. Vyhliadka na mesto z kostolnej veže len potvrdila malebnosť mesta.

Druhým mestom našej exkurzie bolo malebné mesto **Ptuj**. Sympatická, darom reči obdarená archivárka Marija Hernija Masten nás už čakala a milo privítala. V meste nám ukázala najznámejšie stavebné pamiatky z čias rímskych cisárov, na architektúre dvojposchodových domov, palácov sme mohli pozorovať všetky stavebné slohy, úzke uličky so schodmi a kamennou dlažbou, mosty cez rieku Drávu, pôvodný stredoveký trojposchodový dom s pavlačami. V katolíckom kostole v strede mesta sme obdivovali cenný interiér s gotickým oltárom, viacerými epitafmi, so zaujímavou sochou sv. Juraja a pamiatkami na návštevu pápeža Jána Pavla II.

Takmer romantickú sme mali prehliadku múzea v hrade nad mestom. Zaujímavé exponáty boli v múzeu hudby a hudobných nástrojov a múzeu fašiangových masiek. S fašiangovými maskami a dodnes živými zvykmi sú v Slovinsku spojené veľké festivaly. Už za večerného osvetlenia sme ukončili prehliadku mesta. Hotelové ubytovanie bolo v centre mesta. Večera prebehla v priateľskej pohode s našimi hositeľkami z ptujského archívu.

Druhý deň sme pricestovali do mesta **Celje**. Autobus nás viezol cez nádhernú horskú krajinu, na vrchol kopca so stredovekým hradom. Je trochu podobný Spišskému hradu, ale rozlohou menší. Prezreli

sme si výstavu o histórii hradu a malú archeologickú expozíciu, kúpili pohľadnice a obdivovali mesto v údolí a okolie.

Naše putovanie pokračovalo južným smerom do **L'ubľany**. Už názov hovorí o l'úbivom, peknom meste. Pred bývalým biskupským palácom, v súčasnosti sídlom Slovinského národného archívu, nás privítala kolegyňa archivárka, zastupujúca riaditeľa archívu. Po úprimnom DOBRODOŠLI (vitajte) na videoprojekcii príhovoru riaditeľa archívu, naši zástupcovia odovzdali novým priateľom publikácie a propagačné materiály o slovenských archívoch, oni nám darovali svoje publikácie. Za SSA pozdravila slovinských archivárov predsedníčka spoločnosti PhDr. Zuzana Kollárová, PhD. Ukázali nám archívne priestory, pracoviská, študovňu, reštaurátorské dielne, bohatú filmotéku. Pri menšom občerstvení sa navzájom archivári slovinskí a slovenskí porozprávali o svojej práci. V Slovinsku je 7 archívov, 203 archivárov, vydávajú 2 odborné časopisy. Nasledovala individuálna prehliadka hlavného mesta Slovinska.

Naspäť bola cesta bezproblémová, priamočiara - diaľnicou z L'ubľany až do Bratislavy. To, čo sa dalo zo Slovinska vidieť z autobusu bolo pekné a pre tých, ktorí tam boli prvý raz aj

zaujímavé.

Mne osobne slovinská príroda pripomínala naše Slovensko. Účastníci exkurzie bezprostredne po jej skončení vyjadrovali spokojnosť s dvojdnovým programom, jej prípravou a priebehom. Sme vďační tým členom SSA, ktorí sa o to najviac zaslúžili.

Agnesa Žifčáková, SA v Levoči

23. ZASADNUTIE SLOVINSKEJ ARCHÍVNEJ SPOLOČNOSTI VO VELENJE

V dňoch 10.10.-12.10. 2007 sa v slovinskom meste Velenje uskutočnilo 23. zasadnutie Spoločnosti slovinských archivárov, tohto roku aj so slovenskou účasťou. Za SSA sa na ňom z poverenia výboru spoločnosti zúčastnil PhDr. Radoslav Ragač. Hostiteľom podujatia bol Historický archív v Celje. Miestom rokovania bolo Velenje, ktoré sa po druhej svetovej vojne stalo významným centrom ťažby lignitu a výroby elektrickej energie. Toto obdobie mestu vtlačilo aj jeho typický architektonický ráz.

Tematicky bolo rokovanie veľmi pestré. Zahŕňalo viacero blokov - technické otázky týkajúce sa archívnych depotov, archívnu inšpekciu, historicky zamerané nové poznatky o (ne)známom v archívnych fondoch a zbierkach, medzinárodnú archívnu spoluprácu a zapojenie slovinských archívov do medzinárodných projektov.

Prvý deň bol po slávnostnom otvorení podujatia predsedníčkou spoločnosti Mirjanou Kontestabile Roviš a príspevku venovanom histórii hostiteľského regiónu - okoliu Velenje a Šaleškeje doline (Tone Ravnikar), venovaný archívny depotom a metodológii ich hodnotenia vypracovanej v rokoch 2000-2001 (Dragan Matić). Archívy na základe dotazníka hodnotili prostredníctvom stupníc jednotlivé riziká archívnych budov. Hodnotených bolo týchto 10 kategórií: uloženie materiálu, vandalizmus, oheň, voda, škodcovia, vplyv ovzdušia, svetlo, teplota, relatívna vlhkosť, manipulácia. Na ich základe vyhodnotili a rozdelili v roku 2001 depoty do kategórií A-D, možné boli aj medzikategórie typu A-B. A reprezentovalo optimálny stav, D stav havarijný s priamym ohrozením archívneho materiálu. Výsledky hodnotenia, ktoré predniesli zástupcovia jednotlivých archívov populudní, neboli príliš optimistické. Z 36 hodnotených až 16 depotov (takmer polovica) spadalo do kategórie D, 1 ďalší do kategórie C-D a len tri spĺňali všetky parametre (A). Na základe odznených informácií môžeme skonštatovať, že situácia v Slovinsku sa príliš nelíši od slovenskej a vo viacerých prípadoch je pravdepodobne ešte horšia. Podobné sú si totiž archívne budovy. Okrem mála moderných účelových novostavieb (napr. Celje) slovinské archívy zväčša sídlia v adaptovaných historických budovách (napr. Národný archív, Maribor, Ptuj, Koper) so všetkými s tým spojenými rizikami a obmedzeniami. Časť priestorov, ktoré predtým slúžili juhoslovanskej armáde, nadobudli po získaní nezávislosti Slovinska. Asi najrozšírenejším problémom je vlhkosť (vysoká relatívna vzdušná vlhkosť, kapilárna, spodná voda, premokanie strešných konštrukcií) a s ňou spojené ohrozenie archívnych dokumentov plesňami, požiarne ohrozenie (absencia požiarnej signalizácie a protipožiarneho dverí, siete vedúce vo vnútri depotov, drevené regále, preplnenosť) a výrazné kolísanie teplôt v depotoch. Napríklad v Historickom archíve v Ptuj si invázia plesní zapríčinila postupné vyprázdnenie archívnych depotov v historickej budove bývalého dominikánskeho konventu, dezinfekciu napadnutého materiálu, výmenu škatúl a presun do nových adaptovaných depotov v inej časti mesta, ktoré predtým patrili armáde. Aj iné archívy majú akútne problémy s vodou. Niektoré riešenia nemožno označiť inak ako nevšedné. V Pirane premokanie strechy v jednom z depotov a priame ohrozenie skupiny regálov, vyriešili postavením plastovej striešky s kovovým odkvapom, ktorý bol vyvedený do zbernej nádoby v rohu depotu. A že archívári nie sú praktickí! Ďalším boľavým problémom je naplnenosť kapacít viacerých archívov a veľké problémy so získaním nových vhodných priestorov. Výsledkom bolo konštatovanie nie príliš dobrého stavu, ktoré môže najlepšie vyriešiť orientácia na novostavby s akcentovaním požiadaviek archívárov v oblasti ochrany archívnych dokumentov už pri projektovej príprave stavieb. Program bol ukončený večernou prehliadkou expozícií na zámku vo Velenje spojenej s recepciou usporiadanou primátorom mesta.

Druhý deň bolo predpoludňajšie rokovanie rozdelené do troch sekcií. V hlavnej dvorane bolo venované (ne)známemu v archívnych fondoch a zbierkach, oddelene sa konali okrúhly stôl o archívnych depotoch a zasadnutie venované elektronickým archívny dokumentom. Danijela Juričić Čargo a Lilijana Znidaršič Golec sa venovali zaujímavej problematike zachovaných urbárov. Štatisticky ich sledovali z viacerých hľa-

dísk - napríklad vlastníkov a v chronologickom priereze, najstarší skúmaný pochádzal z konca 15. storočia. Hedviga Zdovc hovorila o zachovanosti a diplomatike pozemkových kníh v prvom období ich vedenia od približne polovice 18. storočia (1736-1756) až do prijatia nového zákona v roku 1871. Východiskom boli archívne dokumenty z fondu Okresný súd Celje. Ljuba Dornik Šubelj sa venovala dokumentom o otrockých prácach sovietskych vojnových zajatcov v archívnom fonde Drávske elektrárne. Ivanka Zajc Cizelj predstavila klasifikačnú schému spracúvaného fondu SZDL Celje a jeho využiteľnosť pre výskum každodennosti a premien *novej kultúry a socialistickej morálky* po druhej svetovej vojne. Marta Rendla prezentovala čiastkové výstupy z projektu o obetiach druhej svetovej vojny v Slovinsku a metodiku práce. Základom pri tomto výskume je spracovanie matriek a ich komparácia s ďalšími údajmi. Konečným predpokladaným výstupom je elektronický portál (databáza) s biografickými údajmi o každej obeti. Roman Marinko a Marta Rau Selič predstavili metodiku obnovy zvukového filmu *O, Vrba* z roku 1940, ktorý stojí na samom počiatku slovinskej filmovej tvorby. Popoludní program pokračoval exkurziou po Šalešskej doline zameranou na hradné zrúcaniny a bol ukončený sfáraním do bývalej lignitovej bane, ktorá dnes slúži ako technické múzeum. Večer program pokračoval spoločenským posedením. Ten sa stal aj miestom početných neformálnych diskusií a výmeny názorov na život a problémy archívov v jednotlivých zúčastnených krajinách.

Tretí deň rokovania Jože Ciperle predstavil dejiny a súčasnosť univerzitného archívu a múzea Univerzity v Ľublane v kontexte európskeho univerzitného archívniectva. Vida Pavliček (Državni arhiv v Varaždinu-Chorvátsko) predstavila moderného sprievodcu po chorvátskych archívnych fondoch a zbierkach, ktorý zahŕňa archívne dokumenty uložené vo verejných archívoch, archívoch cirkevných a spolkových a múzeách (spolu 15 937). Osobitnú pozornosť venovala klasifikačnej schéme. Ide o prvý súpis po celojuhoslovanskom súpise roku 1984, s ktorým porovnávala aj dosiahnuté výsledky. Jelka Melik a Nataša Budna Kodrič v dvoch príspevkoch rozpracovali otázky spolupráce slovinských archívov. Flavio Bonin sa venoval skúsenostiam námorného (morského) múzea Sergeja Mašera zo zapojenia do medzinárodných projektov financovaných z EÚ. Opisoval spôsoby rokovania s partnermi, spoluúčasť slovinskej strany a hlavne dosiahnuté výsledky spolupráce. Matjaž Lulik z rukopisného oddelenia Národnej a univerzitnej knižnice predstavil myšlienku spoločného integrovaného portálu pre archívy, knižnice a múzeá, ktorý by rovnako štruktúrovaným spôsobom popisoval v nich uložené fondy (XML formát) a vytváral spoločnú databázu. Príspevok vyvolal živú a z veľkej väčšiny odmietavú diskusiu prítomných.

Na koniec rokovania bolo prijaté uznesenie, ktoré konštatuje, že slovinským archívom, sa v období po páde komunizmu, ktoré sa prejavilo výrazným zvýšením pracovných úloh, nepodarilo získať takmer nič - nezískali dostatok nových budov a nemali ani prostriedky na významnejší proces digitalizácie. Východiskom z tohto stavu môže byť popularizácia ich činnosti a výsledkov práce. Uznesenie apeluje na slovinskú vládu, aby archívom a ich prezentovaným problémom venovala zvýšenú pozornosť.

Na koniec rokovania bolo prijaté uznesenie, ktoré konštatuje, že slovinským archívom, sa v období po páde komunizmu, ktoré sa prejavilo výrazným zvýšením pracovných úloh, nepodarilo získať takmer nič - nezískali dostatok nových budov a nemali ani prostriedky na významnejší proces digitalizácie. Východiskom z tohto stavu môže byť popularizácia ich činnosti a výsledkov práce. Uznesenie apeluje na slovinskú vládu, aby archívom a ich prezentovaným problémom venovala zvýšenú pozornosť.

Výstupom z podujatia je zborník príspevkov, ktorý bol účastníkom distribuovaný už pri prezentácii.

Radoslav Ragač, Archív ÚPN

Česká archivní společnost – profesní sdružení českých archivářů v České republice

Česká archivní společnost byla založena, či lépe řečeno znovu založena, 4. května 1990. Bylo to v době po pádu komunistického režimu, kdy se uvolnily společenské poměry a panovala všeobecná euforie z nabyté svobody. Myšlenka založit profesní spolek archivářů, který by sloužil především k hájení jejich odborných zájmů a zároveň byl fórem k diskusi o archivních problémech, nebyla původní. Přípravný výbor archivářů, který se ustavil již koncem roku 1989, ideově navázal na dvě předchůdkyně současné ČAS, jejichž činnost byla vždy násilně ukončena. Prvním archivním spolkem u nás byla předválečná Československá archivní společnost, jejíž počátky sahají do roku 1921, a která si vytkla takřka totožné cíle jako o téměř 80. let později současná ČAS. Původní ČsAS jen více dbala na archivní vzdělávání, které tehdy nebylo tolik systematické, jako je dnes univerzitní studium a také publikační činnosti předválečné společnosti byla bohatší než naše dosavadní. Rozdíl mezi předválečnou a současnou archivní společností byl také v geografickém působení, protože na rozdíl od tzv. první republiky bylo v poválečném Československu archivnictví organizováno na úrovni národní, tedy české a slovenské zvlášť. Proto ani rozpad Československa v roce 1993 nepřinesl do činnosti ČAS žádnou zásadní změnu. ČsAS stihla být ještě před svým nuceným zánikem v roce 1952 dokonce přítomna založení Mezinárodní archivní rady v roce 1948. V době systematického a totálního postátnění archivnictví takováto profesní organizace nemohla existovat, a proto byla bez svolání valné hromady rozpuštěna.

Druhá příležitost pro vznik archivního spolku nastala během obrodného procesu v československé společnosti v roce 1968. Byl to čas sice příliš krátký na to, aby byla archivní společnost fakticky obnovena, ale přípravný výbor činil k tomu zásadní kroky. Rázný konec půlročním přípravám učinila vojska „spřátelených“ armád východního bloku 21.8.1968.

První léta činnosti naší současné archivní společnosti se vyznačovala především hledáním místa uplatnění mezi archiváři. Celá česká společnost po pádu komunismu byla přesvědčena, že nová doba snadno přinese návrat ke klasickému spolkovému životu. Rychle se měnící společnost se zdála být ideálním prostředím i pro archivní aktivity řešené prostřednictvím archivního spolku. Brzy se však ukázalo, že náplň spolkové činnosti nevznikne sama od sebe, a že také nelze příliš spoléhat na výraznou aktivitu členstva. Obecně existovala povědomost o potřebnosti archivního spolku, ale chyběla konkrétní náplň jeho činnosti a hmatatelné výsledky. Výbor ČAS v prvních letech činnosti tak řešil problém, čím upoutat pozornost archivářů a přimět je tak do společnosti vstoupit či v ní zůstat. Hledal se též optimální vztah ČAS k ostatním archivním institucím, zejména Archivní správě, řídicímu orgánu státních archivů (v současné již jen v metodické rovině) u nás či nově se ustavujícím odborovým organizacím. Specifikem českého archivnictví je dodnes vysoká míra postátnění péče o archiválie, takže i v současnosti je naprostá většina dokumentů chována ve státních archivech či archivech státních zřizovatelů. Proto také někteří archiváři zpočátku neviděli v České archivní společnosti něco, co by jim mohlo v jejich práci pomoci. Zřetelně prokázat smysl profesní organizace se vlastně podařilo až ve druhé polovině 90. let minulého století, kdy se postupně naskýtal možnostmi prezentovat prostřednictvím ČAS zřetelně odlišné názory od oficiálních doktrín Archivní správy ministerstva vnitra i vedení jednotlivých archivů. Za dosavadní vrchol naší emancipace je možné pak považovat v letech 2001-4 probíhající diskusi o novém archivním zákoně a uspořádání poměrů v českém archivnictví, kdy ČAS již zcela otevřeně vystupoval jako samostatný a nezávislý subjekt. Podobně výrazná situace nastala znovu v letech 2005-2007 v diskusi o tzv. Ústavu paměti národa, kdy se přes veškerou nepřízeň okolností podařilo vybojo-

vat určité kompromisní řešení ve vztahu k archivním dokumentům. V současné době je ČAS již vyhraněným, sebevědomým a zcela emancipovaným subjektem archivní scény u nás.

Od samého počátku byla organizace ČAS rozvržena tak, aby bylo možné další sdružování jejích členů podle různých specializací a zájmů. Zejména se počítalo se vznikem regionálních sekcí. Skutečností však bylo to, že zpočátku pouze studenti archivnictví projevili tolik vytrvalosti, aby dotáhli vznik sekce do úspěšného konce. Nejhouževnatěji si počínala sekce pražská, která existuje od roku 1990 nepřetržitě dosud. Další dvě sekce – při univerzitách v Brně a v Olomouci byly vždy založeny některými aktivními studenty, ale po jejich absolutoriu činnost sekce zanikla, aby byla později zase dalšími aktivními studenty obnovena. V roce 2006 k nim přibyla sekce při Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. V současné době pracují studentské sekce v Praze, v Brně a Českých Budějovicích. Nejvýraznějšími projevy činnosti studentských sekcí jsou samostatné odborné exkurze po archivech v Česku, ale také snaha koordinovat studentské praxe v archivech či hledat snazší uplatnění absolventů v oboru, či pořádání dalšího vzdělávání svých členů formou přednášek apod.

V novém tisíciletí došlo konečně k naplnění původního úmyslu k činnosti odborných a tematických sekcí. V roce 2002 tak vznikly současně Sekce Informatika v archivnictví a Sekce hospodářského archivnictví, o rok později doplněná o sekci Archivů zvláštního významu (jedná se o skupinu významných speciálních archivů různého zaměření, stojících mimo síť státních archivů pod gescí ministerstva vnitra, podle nové legislativy nesou označení „specializované archivy“). Nejvíce činná je v současnosti sekce Archivů zvláštního významu, která se pravidelně schází a monitoruje situace této skupiny archivů. Ostatní sekce o sobě bohužel nedávají příliš vědět.

V roce 2006 byla založena první, a zatím velmi agilní, regionální pobočka – Ještědská pobočka se sídlem v Liberci. Jejím hlavním cílem je přenést více činnosti přímo do regionů a zapojit tak do činnosti archivářů další kolegy a sympatizanty. Jedním z jejích cílů je i zintenzivnění příhraniční spolupráce směrem k Sasku, Lužici a Dolnímu Slezsku.

Od samého počátku bylo jedním z cílů ČAS zprostředkování informací o dění v archivním životě. Původní snaha z roku 1990, navrátit dosavadní monopolní Archivní časopis pod správu ČAS, nevyšla, a proto byl založen časopis nový, nazvaný Archivní čtvrtletník. Jeho počátky byly skromné, výroba probíhala takřka na koleně v rámci Státního ústředního archivu a problémy s distribucí neumožnily ani rozšíření čtvrtletníku všude tam, kde by o něj byl zájem. Zhruba v polovině 90. let došlo k podstatné změně v podobě i kvalitách časopisu, když pozvolna ubývalo příspěvatelů, avšak zároveň se zlepšovala jak grafická podoba, tak i distribuce tiskoviny. Přestože byl již zajištěn dostatečný počet výtisků i jejich dodávání všude tam, kde o něj byl zájem, docházelo k velkému časovému skluzu ve vydávání jednotlivých čísel i ke spojování stále útlejšího svazku do dvojčísel. Informační úlohu na konci tisíciletí ovládly nové informační technologie a klasický spolkový tisk těžce hledal své uplatnění a novou podobu. V roce 2002 se proto výbor ČAS rozhodl ukončit vydávání čtvrtletníku. Aktuální informační úlohu pro členstvo i ostatní veřejnost jsme se rozhodli přenechat internetu a tiskem se nadále má vydávat pouze bilanční ročenka, nazvaná ČAS v roce XY. Toto řešení se ukázalo jako správné a je přijímáno členstvem s uspokojením. Ročenka vychází vždy k datu konání valné hromady a každý člen ji obdrží po zaplacení členských příspěvků. Je jí samozřejmě možné klasicky objednat i pro nečleny ČAS.

Vedle čtvrtletníku se pokoušela ČAS vydat i několik dalších drobných tisků, z nichž do finální podoby se dostala pouze příručka pro žadatele o soudní a mimosoudní rehabilitace a restituce zabaveného majetku v roce 1991. Ve spolupráci s námi vyšly také sborníky příspěvků z příhraničních konferencí (o kterých bude psáno níže) a také sborníky z celostátních archivních konferencí. Daleko větší význam získala naše publi-

kační činnost v elektronické podobě. Na internet jsme vstoupili aktivně v roce 1999 zřízením vlastní webové prezentace na vlastní doméně www.cesarch.cz, která funguje dosud. Tato stránka je nejen informačním místem o činnosti naší společnosti, ale také důležitým informačním zdrojem o celém archivnictví u nás. Zejména se zde nachází v podstatě jediný funkční veřejný adresář archivů, navíc neustále aktualizovaný, doplňovaný a opravovaný. Tento adresář se stal veřejností velmi využívanou službou. Naše stránky také působí jako rozcestník pro další instituce s příbuzným zaměřením u nás i ve světě nebo i pro stránky věnované historickým a dalším odborným problémům. V roce 2003 získaly stránky moderní grafický design, v roce 2004 jazykové mutace (anglicky a německy) a také reklamní prostor, který by mohl přinášet krytí nákladů nejen na tento server, ale také na další činnost ČAS. Jedná se tedy přímo o archivní internetový portál.

České archivní společnost se snaží povzbuzovat odbornou činnost archivářů, byť zatím se tak děje spíše v rovině morálního oceňování. Jednou z těchto činností je studentská soutěž ve vědeckých odborných pracích, která se koná každé dva roky ve spolupráci s českými vysokými školami. Smyslem soutěže je povzbudit zájem studentů o archivní teorii (a tím i praxi), která bývá někdy ve stínu jiných studovaných disciplín. Vítězné práce jsou odměňovány nejen diplomem, popřípadě otištěním v některém z archivních periodik, ale také drobnou finanční částkou v řádu tisíců korun. Druhým způsobem, jakým ČAS oceňuje archiváře, tentokrát spíše ty starší, bývá udělení čestného členství v naší společnosti. V současné době máme již 16 čestných členů z řad obecně vážených archivářů, z nichž čtyři jsou již bohužel po smrti. Udělení čestného členství schvaluje výroční valná hromada na návrh výboru.

Důležitou náplní činnosti je sledování situace ve složitých vztazích mezi archiváři a jejich zaměstnavateli. Přestože většina našich členů jsou z již dříve uvedených důvodů státní zaměstnanci, jejich postavení se liší. ČAS tak proto byla nucena v několika případech vyvíjet iniciativu, když se zřizovatelé archivu snažili snížit postavení archivu v rámci dané instituce. Mezi sociální úkoly našeho spolku patří i bohužel již dvakrát uskutečněná finanční sbírka ve prospěch archivářů poškozených povodněmi. Ničivé záplavy v České republice v letech 1997 a 2002 se bohužel týkaly i našich kolegů a v obou případech se podařilo shromáždit určité finanční prostředky, které pomohly zmírnit těžkou životní situaci poškozených archivářů. Přestože si v tomto případě všichni přejeme, abychom další podobnou sbírku nemuseli vyhlašovat, jsme připraveni v případě potřeby tak učinit. Součástí těchto aktivit byla mj. také letošní snaha o zvrácení nepříznivých návrhů na snížení počtu zaměstnanců ve státních archivech o 12%, při které jsme dosáhli částečného úspěchu snížením počtu propuštěných na 6%.

Naopak odborná archivní exkurze je již pevnou a vítanou každoroční součástí činnosti naší společnosti. Třídenní putování po archivech České republiky je doplňováno o návštěvami dalších odborných institucí, jakými jsou spisovny či muzea, ale také kulturní památky a další pozoruhodné objekty. Postupně se snažíme mapovat celé Česko a zahraniční exkurze zatím přenecháváme jiným organizátorům, ačkoliv rozšíření záběru tímto směrem není vyloučené. V posledních letech rozšiřujeme exkurzní aktivity o zprostředkování jednodenních návštěv archivů a dalších objektů v Praze.

Významnou akcí, kterou naše společnost spolupořádá je odborná archivní konference. Jedná se o celostátní setkání archivářů všech typů archivů. Jádrem jednání bývá zvoleno vždy nějaké aktuální téma, ke kterému se vztahují přednášené příspěvky, ale podstatnou, a možná ještě významnější částí programu je vlastní setkání kolegů, které často pokračuje do pozdních nočních hodin. Těchto archivních konferencí se již uskutečnilo 12 a v posledních letech se pořádá každé dva roky. Příští se uskuteční v roce 2009, pravděpodobně v Brně.

Evergreenem a téměř nejdůležitějším úkolem výboru ČAS posledních let je práce na přípravě archivního zákona, respektive monitorování snah o jeho novely. Starý komunistický archivní zákon prošel

v roce 1992 novelizací, která se snažila reagovat alespoň na nejzákladnější změny poměrů v roce 1989, ale již tehdy bylo všem jasné, že se jedná jen o provizorium. Od roku 2000 byla Česká archivní společnost jedním z hlavních oponentů předkládaných textů zákona. Zákon byl schválen v roce 2004 a v současném období se připravuje jeho další rozsáhlá novela, zejména pasáží, které se týkají spisové služby. Předpokládá se, že by novela měla vstoupit v platnost během roku 2009.

Pevnou součástí naší práce jsou v neposlední řadě mezinárodní archivní kontakty. Hned po našem založení jsme o naší existenci informovali archivní asociace ve všech evropských zemích s přáním na rozvíjení bilaterálních odborných vztahů. Postupně se situace vyvinula tak, že mezinárodní kontakty zůstaly omezeny především na vzájemné návštěvy zástupců archivních spolků na archivních konferencích a sněmech, téměř výlučně ze sousedních zemí. Česká archivní společnost uspořádala ve spolupráci se zahraničními kolegy v první polovině 90. let 20. století dvě česko-hornofalcká sympozia a dvě sympozia česko-saská. Jednalo se o setkání spíše historické povahy, ze kterých vyšel sborník příspěvků, dokumentující česko-německé vztahy v minulosti. Jsme si vědomi, že v tomto ohledu a zejména ve vztahu k našim slovenským kolegům máme své rezervy. V roce 2003 se ČAS stala členem Mezinárodní archivní rady – sekce B. Získaly jsme tak přístup k novým informacím z oboru a podle možností se pokoušíme zapojit do celosvětového archivního dění. Česká archivní společnost byla v roce 2004 přijata též do Rady vědeckých společností při Akademii věd ČR.

Daniel Doležal, předseda ČAS

33. Österreichischer Archivtag 2007

Rakúske archívne dni sa konali 8. a 9. novembra 2007 v meste Graz v *Steiermärkische Landesarchiv*, v archíve, ktorý slovenskí archivári už poznajú. Pripomeniem len, že sa im dostalo milého prijatia od Prof. Dr. Josefa Rieglera, MAS riaditeľa tohto archívu a predsedu rakúskej archívnej spoločnosti a jeho kolegov 11. júna 2003. Prof. Riegler zoznámil archívnu pospolitosť s činnosťou archívu na tohtoročných archívnych dňoch v Žiline. Ústrednou témou archívnych dní bola téma podobná už nami pertraktovanej – Archívy ako služobníci v informačnej spoločnosti.

Podujatie sa začalo dopoludnia 8. novembra v slávnostnom duchu valným zhromaždením rakúskej archívnej spoločnosti. V tomto roku si totiž spoločnosť pripomenula 40. výročie svojho vzniku. Vznikla z iniciatívy a potreby skupiny archivárov na vytvorenie profesijného spolku, ktorého úlohou malo byť koordinovanie decentralizovaného systému archívov v Rakúsku. Jej úlohami bola vedecky zameraná práca, usporadúvanie konferencií, odborných diskusií, výmena informácií, osobné kontakty členov a ochraňovanie ich záujmov. Len pre ilustráciu – členské v tejto spoločnosti pre riadneho člena je 18 eur a pre mimoriadneho člena 30 eur. Súčasťou spoločnosti sú odborné skupiny cirkevných archívov, univerzitných archívov a archívov vedeckých inštitúcií. Členovia za 40 rokov v spomenutej oblasti zorganizovali množstvo podujatí, podieľali sa na mnohých vedeckých projektoch, majú svoju vlastnú webovú stránku, na ktorú sa nachádza link aj na našej webovej stránke. Z posledných tohtoročných podujatí ma zaujalo školenie archivárov a aj verejnosti, ktoré sa v tomto roku uskutočnilo v Salzburgu. Trvalo 5 dní. Účastníci počas neho získali prehľad od predarchívnej starostlivosti, cez spracovanie archívnych fondov, informácie z pomocných vied historických a pod. Kurz bol ukončený praktickým výcvikom v archíve.

Nasledujúce odborné prednášky rakúskych kolegov ma utvrdili v presvedčení, že aj oni bojujú s podobnými problémami ako slovenskí archivári, avšak majú pred nami niekoľko, možno aj desaťročný, náskok. Niektoré informácie však boli pre mňa celkom príjemným prekvapením. Wilhelm Daeuer

z Korutánskeho krajinského archívu (Kärntner Landesarchiv) informoval o rôznorodej činnosti svojho archívu voči spoločnosti. Okrem nám známych aktivít –exkurzie, výstavy a pod., pripravili podklady pre dokumentárne filmy (napr. o prídelových lístkoch) a publikovali katalógy. Zo zaujímavých akcií usporiadali v roku 2004 koncertný večer a v roku 2005 1. knižný bazár. Najviac ma však zaujali informácie o príjmoch archívu, ktoré vám dávam do pozornosti, predovšetkým preto, že popredné miesto tu majú príjmy z publikačnej činnosti.

	Rok 1998 (v %)	Rok 2006 (v %)
Publikačná činnosť	20	30
Výstavy	11	3
Odborné posudky	6	7
Kópie	13	11
Sponzori	8	5
Prenájom	21	14
Nájomné	5	17
Ostatné	16	13
Suma	880 000 ATS	113 000 eur

Werner Matt z archívu v Dornbirne predniesol veľmi zaujímavú prednášku o ich štátnom archíve v súvislosti s aktivitami na internete. Dávam do pozornosti webovú stránku ich archívu www.dornbirn.at/stadtarchiv. Najviac ma zaujali informácie o tom, ako si sami bádatelia môžu prostredníctvom matričných údajov zverejnených už na internete v „teple domova“ zhotoviť rodokmeň. I keď sa mi tieto informácie videli byť ešte pre nás hudbou budúcnosti, jednoznačne sa ukazuje, kam má naša práca smerovať, resp. akú predstavu o našej práci má verejnosť.

Favoritom mojím a vari aj ostatných tu prítomných kolegov bola prednáška Michaela Hochedlingera z Viedne vo voľnom preklade – Archivár v napätí medzi historickou vedou a používateľským servisom. Prednášateľ sa s určitou nadsádzkou zamýšľal nad mierou sprístupňovania archívnych dokumentov. Ako paradox uviedol, že mnohí historici robia vážne vedecké úvahy nad archívárskym výskumom, hoci sa priamo nestretli ani s archívnymi dokumentmi a ani s archívármi. Konštatoval, že historici archívy využívajú veľmi málo, napr. v odkazoch je použitých 1000 kníh no len 1 archív, či archívny fond. Dokonca sú vedecké diela prezentované medzi erotickými odkazmi na webových stránkach. Zamýšľal sa aj nad pojmom „records manager“. V závere konštatoval, že archívári by mali historikom pomáhať, nie za nich robiť výskum a že práca archivára nemá byť službou pre historika, ale jeho rovnocenným pendantom a práca historika musí byť maximálne transparentnou.

Ďalej so svojimi príspevkami vystúpili Hubert Schopf z Salzburgu (Krajinský archív ako vedúci služby pre verejnú a štátnu správu), Peter Tropper z Klagenfurtu (Funkcie archívu v rámci cirkevnej správy na príklade Korutánska) a Brigita Rigele (Skartačné lehoty a ich ohodnotenie – centrálné kontaktné miesto v archíve). Slávnostný večer otvorili príhovory hostí z Rakúska a za zahraničných hostí poďakoval za pozvanie predseda maďarskej archívnej spoločnosti László Szögi. Slávnostnú filozoficky ladenú prednášku na tému Súčasné pripomienky k archívom, archívnym formám a ich styku predniesol prof. Karl Acham z Grazu.

V piatok 9. novembra pokračovali rakúske archívne dni len dopoludnia. V tomto čase vystúpili Ferdinand Opll z Viedne (Pochopenie v minulosti – nádej na spomienku. Vzor –

viedenský mestský a krajinský archív). Gerhart Marckohgott z Linzu predniesol príspevok *Obrazovka namiesto písacieho stroja – a čo sa okrem toho ináč môže*. Myšlienky o aktuálnom sprístupňovaní v archívoch. Gregor Egloff z Luzernu zoznámil poslucháčov s tým, čo zaujíma verejnosť pri na sprístupňovaní archívnych dokumentov. Skúsenosti z viedenských archívov predstavil Thomas Just v príspevku *Nová výzva v záznamoch historického archívu*. Konferenciu ukončila Alisabeth Schöggel-Ernst z Grazu s príspevkom *Hľadanie a nachádzanie. Nové archívne systémy v Štajerskom krajinskom archíve*.

Na záver chcem popriať rakúskej archívnej spoločnosti veľa tvorivých síl a poďakovať za budovanie priateľských vzťahov k našej archívnej spoločnosti.

Zuzana Kollárová

Správa zo zahraničnej cesty do Varšavy

Na zahraničnej ceste, ktorá sa konala v dňoch 19. – 22. 11. 2007, sa zúčastnili pracovníci oddelenia ochrany archívnych dokumentov SNA Jozef Hanus, RNDr. Jarmila Mináriková a Ing. Zuzana Szabóová. Išlo o návštevu pracovísk masovej deacidifikácie (odkysľovania) v Štátnom archíve nových dokumentov (Archiwum Akt Nowych - AAN) a Národnej knižnice vo Varšave a Centrálnych laboratóriách pre konzervovanie a reštaurovanie Štátneho hlavného archívu historických dokumentov (Archiwum Glowne Akt Dawnych – AGAD) vo Varšave a konzultácie o riešení problémov masovej deacidifikácie v poľskom archívniectve.

Pracovisko masovej deacidifikácie AAN funguje vyše roka a pracuje na báze vodnej deacidifikácie využívajúcej patentovanú chemickú technológiu firmy Neschen. Kompletná dodávka samotnej technológie C900 – 1 zariadenie tohto typu, ako aj všetkých prídavných zariadení – napr. sušička lepeniek, pracovné stoly, automatická číslovačka dokumentov atď. boli tiež dodané firmou Neschen v rámci komplexného vybavenia pracoviska. Celá dodávka ako aj platenie pracovníkov, ktorí zabezpečujú masovú deacidifikáciu sa realizuje v rámci štátneho programu záchrany archívnych papierových dokumentov a kníh vyhotovených na kyslom papieri, ktorý prebieha v Poľsku v období rokov 2000 - 2008. Masová deacidifikácia prebieha v dvoch pracovných zmenách a na pracovisku pracuje 12 pracovníkov. Denná produkcia v dvojzmennej prevádzke je cca 2000 deacidifikovaných dokumentov v prepočte na formát A4. Technológia pracuje s jedným roztokom, v ktorom sa nachádzajú všetky tri účinné zložky – fixácia rozpustných farebných látok, atramentov, pečiatok atď., ktoré sa vyskytujú na archívnych dokumentoch (kombinácia kation-anión aktívneho fixačného činidla Rewin – Mesitol), deacidifikácia (zabezpečená vodným roztokom hydrouhličitanu horečnatého) a spevňovanie papiera (na ktoré sa využíva Tylóza MH – metylhydroxyetylcelulóza).

Okrem spotreby základného objemu deacidifikačného činidla (cca 400 l) je jeho približná mesačná spotreba približne ďalších 400 l, závisí to od druhu spracovávaného papiera, jeho zaglejenia, hrúbky a pod. Pracovný roztok sa podľa potreby dopĺňa každý deň. Papierové dokumenty na prieklepovom papieri, prípadne dokumenty, ktoré by sa mohli ľahko poškodiť pri deacidifikácii, sa vkladajú medzi dvojhárky netkanej textilie Holytex. Dokumenty sa po spracovaní vkladajú medzi lepenky, kde sa nechávajú vysušiť pri istom zaťažení. Po vybratí zo stohu dokumentov a lepeniek nastáva ich kompletizácia. Časovo náročná fáza je sušenie lepeniek na špeciálnej priebežnej sušičke.

Dôležitú a nevyhnutnú fázu celého procesu tvorí príprava a selekcia materiálov na samotné spracovanie, ktoré spočíva v očíslovaní všetkých dokumentov, výbere a označení dokumentov nevhodných na tento druh spracovania (použitý iný spôsob – ručný). Po ukončení deacidifikačného procesu zase nastáva kontrola a kompletizácia dokumentov do ich pôvodného stavu a odovzdanie späť do archívneho depotu.

Táto činnosť si vyžaduje pracovníkov s vyššou kvalifikáciou ako samotná obsluha technických deacidifikačných zariadení. Práce musia prebiehať tak, aby pracovníci pripravili denne na spracovanie 2000 ks archívnych dokumentov – to zabezpečí plynulosť a efektívnosť celého procesu a patričného využitia zariadenia NESCHEN C900.

Pracovisko masovej deacidifikácie Poľskej národnej knižnice vo Varšave je podstatne väčšie a okrem zariadenia Neschen C900, na ktorom väčšinou spracovávajú noviny, má inštalovaný aj americký systém BOOKKEEPER, ktorý pracuje na nevodnej báze a je určený predovšetkým na viazané predlohy, najmä knihy. Účinnou deacidifikačnou zložkou je oxid horečnatý, nosičom sú perfluóralkány, v tomto prípade perfluóroheptán. Celý systém pozostáva zo šiestich horizontálnych valcovitých a jedného vertikálneho reaktora, v ktorých prebieha samotný proces deacidifikácie aj s následným sušením bez toho, aby sa materiál musel z reaktorov vyberať a regeneračného systému perfluóroheptánu. Regenerácia nosiča prebieha pri mínus 60°C a pozostáva z celej špeciálnej technologickej prevádzky. Celý proces je riadený počítačom. Denne pri dvojnásobnej prevádzke spracujú približne 400 kníh a 6 veľkoformátových zväzkov novín. Inštalácia celého systému stála okolo 1 milióna USD, náklady na jeho ročnú prevádzku predstavujú asi 0,5 mil. USD.

Okrem toho sme si detailne prezreli mikrobiologické a chemické výskumné laboratóriá knižnice, ako aj pracoviská klasického konzervovania a reštaurovania knižničných materiálov. Výborne technicky vybavené sú mikrobiologické laboratóriá a pracovisko dezinfekcie mikrobiologicky kontaminovaných materiálov na báze etylénoxidu s jeho následným katalytickým spaľovaním.

Ďalším pracoviskom, ktoré sme navštívili, boli Centrálna laboratóriá konzervovania a reštaurovania Hlavného poľského archívu historických dokumentov (AGAD) na Długej ulici 7. Práve sa dokončuje priestorová rekonštrukcia pracoviska a jeho vybavenia. Pracovisko je určené na konzervovanie a reštaurovanie klasických archívnych dokumentov. Zaujímavým poznatkom je vytvorenie a špeciálne uloženie asi 6000 pergamenových listín a dokumentov. Pracovisko je vybavené tradičným zariadením pre túto činnosť a pracovné postupy sa prakticky zhodujú s našou činnosťou. V súčasnosti sa viac venujú preventívnemu konzervovaniu – výmene kyslých obalov dokumentov a kyslých archívnych škatúľ za alkalické.

Jozef Hanus, SNA

Zasadnutie projektu Monasterium v Budapešti

V Budapešti sa v dňoch 27.-28. novembra 2007 uskutočnilo stretnutie konzorcia Monasterium. Zúčastnili sa ho zástupcovia z Rakúska, Českej republiky, Maďarska, Slovenska, Nemecka, Srbska, Chorvátska a Talianska. Rokovanie bolo zamerané na dve hlavné témy: 1) digitalizácia stredovekých listín v jednotlivých krajinách zapojených do projektu Monasterium; 2) predstavenie a upresnenie projektu Medzinárodného centra pre archívny výskum (International Centre for Archival Research ICARus)

V prvý deň stretnutia predstavil Mirko Gontek softvér EditMOM, ktorý slúži na publikovanie a spracovanie digitalizovaných stredovekých listín. Aplikácia pracuje len v prostredí internetového prehliadača. Následne informovali jednotliví koordinátori z každej zastúpenej krajiny o prácach na projektoch digitalizácie stredovekých listín. Digitalizáciu za SNA predstavil v prezentácii vedúci oddelenia ochrany a konzervácie archívnych dokumentov Jozef Hanus. Potom nasledovali prezentácie troch projektov. Projekt *Elektronisches Archiv des serbischen mittelalterlichen Erbes* predstavil Zarko Vujosevic (Belehrad, Srbsko). Projekt je zameraný na elektronickú edíciu stredovekých listín v srbštine. Poukázal na to, že stredovekých listín je v Srbsku zachovaných len veľmi malé množstvo a nie sú sústredené vo verejných archívoch, ale nachádzajú sa napr. v rôznych kláštoroch. Ďalším problémom bolo historické písmo – cyrilika, v ktorom sú

historické dokumenty napísané. Elektronickú edíciu je možné využívať prostredníctvom internetu, kde sú sprístupnené pôvodné edované listiny s moderným prekladom a tiež vyhľadávať jednotlivé údaje pomocou registrov. Druhý projekt Tajany Ujčić a Danijela Doblanovic (Pula, Chorvátsko) predstavil projekt *ARH, IVI and UM Children thought History*, ktorý je zameraný na priblíženie archívneho kultúrneho dedičstva žiakom na základných školách. Tretí projekt *Die Urkunden des Katharinenspitals Regensburg* predstavil Ferdinand Sturm (Nemecko), v ktorom priblížil stredoveké listiny tejto inštitúcie, prácu na digitalizácii, ako aj podmienky k tejto práci. Popoludní nasledovala prezentácia projektu *ICARus „International Centre for Archival Research“*, ktorý predstavil Karl Heinz (Rakúsko). ICARus je zameraný: 1) na prekonávanie regionálnych, časových a finančných bariér v prístupe k archívnym prameňom, 2) na koordináciu medzinárodnej spolupráce medzi archívmi a ostatnými inštitúciami pracujúcimi s kultúrnym dedičstvom, 3) na vývoj štandardov a stratégií elektronického sprístupňovania archívnych dokumentov, 4) na zlepšenie prezentácie kultúrneho dedičstva v archívoch na internete, 5) na pomoc v oblasti prípravy, sprostredkovania a priebehu projektov ako aj sprístupnenia finančných možností. Následne moderátor celého stretnutia Thomas Aigner otvoril diskusiu k tomuto projektu, v ktorej jednotliví účastníci predniesli rôzne pripomienky.

Na ďalší deň sa účastníci stretli v Maďarskom krajinskom archíve, kde jeho pracovník György Rác predstavil projekt digitalizácie diplomatického oddelenia stredovekých listín (*Diplomatikai levéltár*). Predstavil postupnú prácu na sprístupňovaní stredovekých listín v tomto oddelení, ktorá trvá už takmer sto rokov. Ďalej ukázal vytvorené klasické i moderné pomôcky sprístupnené na CD-ROM. Nakoniec načrtol plány do blízkej budúcnosti. Po ňom predstavil zástupca firmy Arcanum digitalizáciu a sprístupnenie historických máp z rôznych archívov v Maďarsku. Išlo najmä o zdigitalizovanie vojenských mapovaní Rakúsko-Uhorska, či katastrálnych máp. Po skončení prezentácií si mohli účastníci prezrieť digitalizačné pracovisko, ktoré pracuje na digitalizácii stredovekých listín a historických máp.

Na záver stretnutia sa účastníci dohodli, že ďalšie zasadanie konzorcia *Monasterium* a bližšie prerokovanie projektu ICARus bude v Bratislave v júni 2008.

Za slovenskú stranu sa rokovania zúčastnili Juraj Šedivý – KAPVH FFUK, Monika Péková, Róbert Margetta a Jozef Hanus – SNA.

J. Hanus, R. Margetta, M. Péková, SNA

Spomienka na pani docentku Lehotskú

Dňa 27. novembra 2007 popoludní sa v Zrkadlovej sále Primaciálneho paláca v Bratislave pri príležitosti 85. výročia narodenia doc. PhDr. Dariny Lehotskej, CSc. uskutočnilo podujatie pod názvom SPOMIENKA NA PANI DOCENTKU LEHOTSKÚ. Cieľom podujatia bolo pripomenutie si osobnosti docentky Dariny Lehotskej (1922-1990), dlhoročnej vysokoškolskej učiteľky, ktorá pedagogicky pôsobila na Katedre česko-slovenských dejín a archívnictva FF UK Bratislava (1955-1987) a predtým desaťročie pracovala v Archíve mesta Bratislavy (1945-1955).

Podujatie zorganizovala Sekcia archívnictva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a Hlavné mesto SR Bratislava v spolupráci so Spoločnosťou slovenských archivárov a MV SR - odborom archívov a registratúr i Katedrou archívnictva a pomocných vied historických FF UK Bratislava. Podujatie sa uskutočnilo pod záštitou primátora Hlavného mesta SR Bratislavy Andreja Ďurkovského.

Miesto podujatia bolo symbolické. Primaciálny palác je jedným zo symbolov Bratislavy, ktorej výskumu pani docentka venovala veľkú časť svojej profesionálnej kariéry a leží v tesnom susedstve mestskej radnice - až donedávna sídla Archívu mesta Bratislavy, kde strávila celé desaťročie. Venovala sa napríklad bratislavským mestským privilégiám, mestským knihám, národnostnému vývinu mesta a pamiatkam. Patrila aj k významným popularizátorom dejín

Bratislavy a bola aj spoluautorkou učebnice pre vlastivedných sprievodcov.

Z hľadiska pomocných vied historických, ktoré prednášala, bola jej špecializáciou diplomatika. Veľmi významný je aj jej prínos na poli regionálnej historiografie. Bola v autorských kolektívoch celého radu moderných vedeckých prác o slovenských mestách a obciach - napríklad Poník, Starej Turej, Modry, Pezinka, Hlohovca. Veľa času venovala aj svojim študentom, vychovala desiatky archivárov. Napísala pre nich viaceré vysokoškolské skriptá.

Popri svojej pedagogickej a vedeckej práci bola podpredsedníčkou Slovenskej historickej spoločnosti, predsedníčkou jej Západoslovenskej pobočky. V roku 1979 jej bola udelená Križkova medaila za zásluhy o rozvoj slovenského archívnictva, v roku 1982 Cena hlavného mesta Bratislavy i bronzová Medaila Univerzity Komenského. Kvôli nepriazni bývalého režimu a jeho funkcionárov sa jej nepodarilo dosiahnuť vedeckú hodnosť univerzitnej profesorky, hoci mala na to všetky predpoklady a splnila aj požiadavky.

Podujatie otvorili slávnostné príhovory hlavných organizátorov doc. PhDr. Juraja Roháča, CSc., predsedu Sekcie archívnictva a PVH Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a zástupcu magistrátu, Mgr. Emy Tesarčíkovej - vedúcej oddelenia kultúry, školstva a športu Magistrátu hl. mesta SR Bratislavy. Nasledoval kultúrny program. V podaní Richarda Tamáša s klavírnym sprievodom prof. Dany Hajóssy odzneli operné árie – 1. tenorová ária z oratória Mesiáš od Georga Fridricha Händla a Ária Tamina z opery Čarovná flauta od Wolfganga Amadea Mozarta. Samotný program pozostával z dvoch blokov príspevkov. Prvý, v ktorom vystúpili prof. PhDr. Jozef Novák, DrSc.; PhDr. Mária Stieberová, CSc.; PhDr. Jozef Klačka; PhDr. Alžbeta Sopusková; prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc. a doc. PhDr. Juraj Roháč, CSc., bol ladený skôr spomienkovo. V druhom bloku súčasnú nastupujúcu generáciu archivárov so svojimi odbornými príspevkami reprezentovali: Mgr. Erika Javošová, PhD.; PhDr. Juraj Šedivý, PhD.; Mgr. Katarína Bodnárová a PhDr. Michal Duchoň. Medzi blokmi sa účastníci stretli pri čaši vína a malom občerstvení v mezaníne Primaciálneho paláca.

Podujatie sa stretlo s veľkým záujmom zo strany archivárov, ako aj ďalších sympatizantov nášho odboru, čoho dôkazom bolo vyše 107 zaprezentovaných účastníkov. Spomienkovej slávnosti sa zúčastnili aj rodinní príslušníci doc. Lehotskej – syn doc. RNDr. Milan Lehotský, CSc. s dvoma synmi a neter PhDr. Daniela Marcinová. Bodkou za týmto nepochybne vydareným podujatím bolo malé prekvapenie – odznela vzácna zvuková nahrávka z roku 1983, kde doc. Darina Lehotská hovorí o akademikovi Vojtíškovi, ako o

významnom priekopníkovi čs. archívnictva po r. 1945, spomína na jeho vzťah k Slovensku i jeho práce o Bratislave. Nahrávku poskytol Archív Slovenského rozhlasu. A aj vďaka nej sa pani docentka ocitla na chvíľu opäť medzi archívármi.

Po podujatí si zástupcovia Sekcie archívnictva a PVH SHS pri SAV a OAR MV SR uctili pamiatku doc. Lehotskej položením kytice na jej hrob v bratislavskom krematóriu.

Júlia Ragačová, OAR MVSR - Radoslav Ragač, Archív UPN

DO VAŠEJ KNIŽNICE

ČAS v roce 2006. Ročenka České archivní společnosti. Praha 2007, 183 s.

Priznávam, že po získaní nového čísla ČAS-u prečítam jeho stránky od prvej po poslednú. Nevieť sa ubrániť dojmu, že českí kolegovia sú vždy o „jedno číslo“ pred nami a to i v úspechoch, no i v neúspechoch. Mohlo by to byť pre nás poučením, no napriek všetkému úsiliu, akosi sa nevieme vyvarovať rovnakým omylom a chybám, ktorým čelia naši susedia. Dovoľujem si Vám preto sprostredkovať pár riadkov z úvodu predsedu České archivní společnosti Daniela Doležala: *„...naše činnost směrem dovíř, k archivářům, je stabilná až stojatá, a momentálně jen těžko hledá nové pozitivní impulsy. Zda se jedná již o jistou „únavu materiálu“ stávajícího výboru či o malý zájem členstva, ponechám na laskavém čtenáři...“* „...Předevířm na občanech záleží jak se nám bude dařit budovat pro archiválie i pro nás samotné dobré zázemí. Stále však žijí a v různých archivech pracují i takoví archiváři, kteří považují badatele (zástupce veřejnosti) za protivníky a nikoliv za své zákazníky, za partnery ve společném zájmu, kterým je potřeba vyhovět, a nejde-li to, potom je nutné jim vše laskavě vysvětlit. Archivář musí umět překousnut i neznalost, nesoustředěnost, ba i nadutost a provokativní kverulantství některých návštěvníků archivů, musí za všech okolností jednat profesionálně a měřit všem stejně. Jedině tak se podaří veřejnost přesvědčit o tom, že archiv je to jediné správné místo pro archiválie, které má být komfortně a po všech stránkách kvalitně zabezpečeno, jediné tak přestane veřejnost přicházet s projekty svérázných ústavů...“

Takto predseda reagoval na presadenie zákona o Ústave paměti národa, ktorý sa v archívnych kruhoch v Čechách nestretol s priaznivou odozvou. Rokovaniami sa podarilo dosiahnuť, že ÚPN bude dodržiavať archívne pravidlá bez väčšieho zásahu politikov a po určitej dobe by sa mal stať súčasťou Národného archívu a tým by sa archívne dokumenty vrátili späť do systému. Okrem toho sa českí kolegovia venovali záchrane depotu Literárního archívu PNP v Starých Hradech, ktorý chcela zlikvidovať samotná obec. Nepodarilo sa im udržať Společnost pro soudobou dokumentaci, ktorej vedúci Mgr. Hokůva náhle zomrel. Napriek tomu kolegovia vykročili v ústrety novej činnosti rozvíjajúcej české archívnictvo.

Z príspevku o 16. valnom zhromaždení České archivní společnosti, ktoré sa konala 21. marca 2006 v Národnom archívu v Prahe sa dozvedáme, že ČAS mala k tomuto dátumu 411 členov. Jej kruhy navždy opustili PhDr. Jaromír Charous, PhDr. Rudolf Tecl a Ing. Otokar Havlín. Členovia usporiadali v roku 2005 11. konferenciu archivárov ČR na tému „Archiv ako informační centrum“, v októbri usporiadali tradičnú exkurziu do západočeských archívov a 4. ročník študentskej vedeckej súťaže, zorganizovali dve odborné prednášky k aktuálnym otázkam archívnictva. Začiatkom roka bola pripravená do tlače ročenka ČAS a archivári zbierali podklady pre encyklopédiu českých archívov. Spoločnosť venovala pozornosť aj obsahu svojej internetovej stránky. Z medzinárodnej spolupráce je potrebné spomenúť spoločný česko-saský seminár v Stollbergu a aj

zahraničné cesty členov výboru. Predseda spoločnosti sa zúčastňoval Rady vedeckých spoločností a členka výboru dr. Hradecká je v komitáte Modrého štítu a národného uzlu v Cultivate. ČAS inicioval u ministra vnútra urýchlené menovanie Vedeckej archívnej rady, na internetovej stránke diskusiu k archívnemu zákonu a podporila grantové programy z oblasti archívniectva a väčšie zastúpenie archívárov v hodnotiacich komisiách Grantovej agentúry Českej republiky, využila možnosť podávať návrhy na udelenie štátnych vyznamenání a medaily Za zásluhy o české archívniectví. V rámci spoločnosti pracovalo 6 tematických sekcií. Z príspevku riaditeľa odboru archívni správy MV ČR V. Babičku ma zaujalo to, že archívári z Českej republiky pripravili vzájomné zmluvy s Peru a Čiernou Horou. Archiv hlavného mesta Prahy pripravuje projekt evidencie a vydávania úradných prameňov.

V ročenke ma zaujala „Zpráva ze VII. Evropské konference o archivnictví Varšava, 18. – 20. 5. 2006“. Konferencie sa zúčastnilo 550 účastníkov z 38 štátov. Okrem európskych, tam boli aj účastníci z USA, Brazílie, JAR, Číny, Japonska a Austrálie. Usporiadatelia zvolili ako ústrednú tému: *Archivár – profesia budúcnosti v Európe*. Táto téma v súčasných neľahkých časoch možno vzbudzuje na tvárach našich kolegov úsmev, no príspevky jednotlivých prednášajúci potvrdili, že téma nebola myslená ironicky, ale skutočne vážne. Dovolím si vybrať myšlienky z niektorých zaujímavých referátov, keďže FA nám svojím rozsahom neposkytuje priestor na podrobné informácie. Bývalá generálna riaditeľka štátnych archívov v Poľsku, Daria Nalecz, okrem iného informovala o výsledkoch ankety „veda v archívoch“. Rozsiahlej dotazníkovej akcie sa zúčastnilo 24 zo všetkých 40 oslovených (prevažne národných) archívov z celej Európy. Výsledkom tejto ankety bolo všeobecné pozitívne stanovisko archívniectva ako svojbýtnej vedeckej disciplíny. Charles Farrugia z Národného archívu Malty v referáte *Archivár v dnešnom svete – ochranca archívnych dokumentov alebo pomocník verejnosti?* uviedol, že zatiaľ čo úloha klasického archívára s historickým vzdelaním skôr spočíval v ochrane prameňov, dnes sa očakáva pod vplyvom spoločenských zmien od archívárov väčšia odborná všestrannosť a použiteľnosť. Vďaka nariadeniam Európskej únie o ochrane údajov a slobodnému prístupu k informáciám je funkcia archívára nasmerovaná viac do oblasti sprístupňovania archívnych dokumentov verejnosti. Francúzska archívárka Claire Sibille doporučila archívárom, aby namiesto tendencie zveriť prácu s novými technológiami IT odborníkom, radšej sami získavali potrebné znalosti o nových technológiách.

Konferencia sa zaoberala aj profesnou mobilitou archívára, o ktorej hovorí aj Boloňská deklarácia z roku 1999. Táto vytvára priestor pre európske vyššie vzdelanie tým, že sa snaží harmonizovať vzdelávacie systavy a akademické úrovne vzdelania vrátane príslušných akreditácií v jednotlivých európskych štátoch. Snahy európskych archívnych autorít smerujú k úprave vzdelávacích programov do tej podoby, keď budú svojím obsahom a štruktúrou odboru navzájom kompatibilné. Predsedníčka Talianskej národnej archívnej spoločnosti, Isabella Orefice, oboznámila prítomných s metódami a problematikou certifikácie archívárov v Taliansku.

Ďalšou zaujímavou témou bolo „Vytváranie európskych profesijných pomôcok“. V rámci nej diskutovali Christine Martinez z Francúzska a Jari Lybeck nad projektom Právna databáza pobočky EURIBICA. Ide o rozsiahlu úlohu Európskej regionálnej pobočky Medzinárodnej archívnej rady koncentrovať národné legislatívy európskych zemí a Európskej únie, ktoré sa týkajú starostlivosti o archívne dokumenty, do jednej verejne prístupnej databázy na internete. William Stocking z Veľkej Británie predniesol príspevok *Internetový portál EU – úvod a problémy o Európskom portáli*, ktorého vybudovanie navrhuje v Správe o archívoch v rozšírenej Európe (priorita č. 3). Všeobecne by sa mal stať zamýšľaný portál pre verejnosť hlavnou vstupnou bránou k popisným informáciám o archívnych dokumentoch, to znamená, že budú dostupné obsahy archívnych pomôcok v centrálnej databáze, budú tu fungovať odkazy na tlačene pomôcky a ďalšie súvisiace elektronické zdroje informácií. Všetky popisné dáta budú označované pomocou jazyka XML, štruktúra ar-

chívnych pomôcok bude predpísaná štandardmi EAD a EAC a metadáta digitálnych obrazových príloh stanoví formát METS (pre archívy to bude znamenať rozsiahlu konverziu dát do príslušnej podoby). Súčasťou portálu budú informácie o kontaktoch a otváracích hodinách jednotlivých archívov. Medzinárodná archívna rada preto pripravuje jednotné doporučenia, aké informácie by sa mali zverejňovať (pracovne je štandarda nazývaná ISIAH), štandarda EAG (Značkový archívny sprievodca) bude predpisovať ich presnú technickú štruktúru. Ku konferencii sa viažu aj ďalšie príspevky. Blažena Przybylová napísala *Postrehy z Varšavy a Archivu úřadu hlavního města Varšavy*.

Bohumír Brom informoval kolegov o našich 10. archívnych dňoch v Slovenskej republike. Pozitívne hodnotil našu snahu o rozvíjanie spolupráce s českými archívami. Predseda Daniel Doležal sprítomnil Výročnú konferenciu maďarských archivárov vo Vespréme. V ČAS-e sa ďalej môžeme dočítať o pestrej činnosti sekcií (Ještědskej pobočky, Sekcii špecializovaných archívov a brnenskej študentskej sekcie). V kapitole s názvom *Z českých, moravských a slezských archivů* sa kolegovia navzájom informujú o rôznych podujatiach, ktoré zorganizovali. Množstvo týchto podujatí je priam neuveriteľné v porovnaní s našimi archívami.

Mimoriadne zaujímavou je kapitola *Ze zahraničních archivů*. Blanka Karlsson priniesla poznatky o archívnych dokumentoch Bedřicha Smetanu nachádzajúcich sa v 10 škatuliach v Mestskom múzeu v Göteborgu. Pavel Pilz so svojimi kolegami Dr. Stanislavom Bimanom a Zdenkom Kravarom študovali v Bundesarchiv Berlin-Lichterfeld dokumenty týkajúce sa predstaviteľov nacistického režimu v Ríšskej župe Sudety v rokoch 1938 – 1945. Okrem zaujímavého obsahu archívnych dokumentov k uvedenej téme nás zaujali aj stránkové hodiny: v pondelok až vo štvrtok je otvorený archív 8. 00 – 19. 00 hod., v piatok 8. 00 - 16. 00 hod. Objednávky sa prijímajú v párných hodinách do 14. 00 hod., v piatok do 12. 00 hod. a materiály sa vydávajú v nepárných hodinách. Blažena Przybylová napísala príspevok *Den archivů ve Švédsku*, jedným z organizátorov ktorých je Ríšsky archív v Štokholme. Tento archív pripravuje archívne dni 5 mesiacov. Hlavným heslom pre rok 2005 bolo: „To oslávime! – jubileá a pamätné dni“. Dokonca boli niektoré aktivity archívu prenesené do nákupného centra a pri návštevnosti archívnych dní organizátori zahlásili ohromujúce číslo 25 – 30 000 osôb. V roku 2006 bol archívny deň zameraný na jedlo a na pitie. V kapitole *Představujeme ČAS* zoznamuje svojich členov s činnosťou Spoločnosti poľských archivárov z pera jej predsedu Jaroslawa Porazinskeho. Z príspevku spomeňme aspoň niektoré informácie. Spoločnosť vznikla už v roku 1965 a prešla mnohými zmenami. V súčasnosti sa vyprofilovala na veľkú a životaschopnú spoločnosť, ktorá má 23 regionálnych pobočiek a 3 sekcie (podnikových archívov, samosprávnych archívov a archívov vedeckých a kultúrnych inštitúcií), má okolo 1000 členov a majetok okolo 10 miliónov poľských zlotých, z ktorých financuje mnohé edičné projekty, konferencie, ale aj ochranu archívnych dokumentov. Marie Ryantová informuje v tejto časti o magisterskom štúdiu archívniectva v Českých Budějoviciach. Rozsiahlu kapitolu tvoria informácie o novovydaných publikáciách. Na ňu nadväzujú v krátkosti informácie *Napsali o nás a Spoločenská rubrika*. V krátkosti môžeme informovať našu členskú základňu, že navždy nás opustili nasledovní kolegovia z Čiech – Václav Šolle, Miloslav Bělohávek, Blanka Pitronová, PhDr. Jiří Jožák, Magdalena Undasová a Jindřiška Bočanová.

Zuzana Kollárová

LUKÁČ, M. a kol.: Krupina - monografia mesta. Štúdio Harmony, s.r.o. Banská Bystrica 2006, 254 s.

Monografia má 9 kapitol s bežnou obsahovou štruktúrou publikácii podobného typu. Prvá kapitola *Prírodné pomery Krupiny a okolia* je od znalca uvedeného prostredia RNDr. Júliusa Vacholda. Oboznamuje čitateľov s klimatickými podmienkami katastrálneho územia mesta, geologickými pomermi, hydrológiou, faunou i flórou. Hoci sám autor priznáva absentovanie základného výskumu botaniky a zoológie v tejto oblasti, uvádza mnoho nových faktov zistených z vlastných výskumov a zberov, čo sa týka napr. ohrozených druhov pavúkov alebo výskytu rýb v rieke Krupinici. Podáva stručný, ale dobrý prehľad o výskyte vtákov a cicavcov. Uvádza aj nové zaujímavé zistenia, že napríklad z oblasti Krupinska náhle vymizol syseľ obyčajný, ktorý donedávna tvoril početné kolónie takmer na každom pasienku. Pozornosť venuje aj poľovnej zveri.

Dejiny mesta mapuje druhá kapitola, ktorá je chronologicky rozdelená do ďalších 6 podkapitol. V krátkosti hovorí o najstaršom osídlení Krupiny, ktoré sa datuje do mladšej doby kamennej. Pozornosť si zaslúžia nové archeologické nálezy z roku 2000 od Mgr. Róberta Malčeka a Mgr. Tibora Pálinkása.

V ďalšom chronologickom slede sa zostavovateľ zaoberá etymológiou názvu mesta. Chvályhodné je, že do úvahy berie viaceré zdroje. Pri problematike počiatkov mesta autor vychádza najmä z najnovších štúdií renomovaného archeológa PhDr. V. Hanuliaka a najstarších archívnych dokumentov uložených v Štátnom archíve Banská Bystrica, pobočka Zvolen vo fonde Magistrát mesta Krupina.

Obdobie od konca 12. storočia do roku 1526 charakterizuje postupný hospodársky rozvoj mesta, ktorý odzrkadľovali najmä obchodné kontakty s okolitými mestami, neskôr poznačené vojnovými udalosťami, povstaniami a neskôr tureckým nebezpečenstvom, ktoré zabránili ďalšiemu rozvoju Krupiny.

Aj nasledujúce obdobie autor mapuje na základe kvalitnej literatúry z oblasti turkológie a pramenného materiálu z našich, ako aj rakúskych archívov. Zaujímavým čítaním sú state o krupinských bosorkách v 17. storočí, ktoré uverejnil už v roku 2001 Vilam Apfel a autor tejto kapitoly Mgr. M. Lukáč ich ešte rozširuje o svoje novozistené poznatky.

Obdobie osvietenstva a 19. storočie je oproti ostatným podkapitolám stručnejšie a zameriava sa na rekatolizáciu, hospodárstvo mesta, revolučné roky 1848/1849, administratívne zmeny, ako aj výraznejšie osobnosti mesta. Kapitulu uzatvára opis situácie v meste počas prvej svetovej vojny.

Autorom väčšej časti tretej kapitoly *Mesto po roku 1918* je opäť M. Lukáč. Informácie čerpal najmä z autentických záznamov uvedených v Pamätnej knihe mesta Krupina, ako i z dobovej a súčasnej odbornej literatúry, ale i periodík ako Hontiansky Slovák, či Hontianske noviny. Opisuje všeobecnú situáciu vtedajšieho Československa a text vhodne dopĺňa regionálnymi pomermi zodpovedajúcimi danej politickej a hospodárskej situácii. Na základe archívnych materiálov sa dozvedáme aj konkrétne údaje nielen o obecných, ale i okresných voľbách. Taktiež osobitne informuje o hospodárskych pomeroch Krupiny. Tretia kapitola podobným spôsobom podáva informácie o hospodárskom, politickom a kultúrnom vývine mesta až do roku 2006. Dopĺňa ju aj údaj o počte obyvateľstva od 12. storočia až po rok 2001. Po tejto kapitole nasleduje viacstranová farebná obrazová časť.

V štvrtjej kapitole s názvom *Krupinské právo a správa mesta* je osobitne venovaná pozornosť najrozšírenejšiemu mestskému právu, ktoré používalo viac ako 30 miest v Uhorsku. Súčasťou je aj súpis všetkých richtárov, mešťanostov a ostatných čelných predstaviteľov mesta až do roku 2006. Heraldické a sfragistické údaje vhodne dopĺňajú spomínanú kapitolu. Podkapitola od M. Majtána o procesoch so strigami bude azda pre mnohých čitateľov tou najzaujímavejšou.

Už tradične v publikáciách tohto typu nechýba kapitola *Dejiny náboženských spoločenstiev*. Zahŕňa rímskokatolícku farnosť, evanjelickú cirkev a židovskú náboženskú obec, ako aj ich vplyv na miestne školstvo. Kapitola využíva aj poznatky z najnovších výskumov vykonaných v 90. rokoch 20. storočia. Za najcennejšie možno pokladať údaje o Židoch pôsobiacich v meste, od prvých zmienok v magistrátnych protokoloch mesta až po ich postupný odchod v 40. rokoch 20. storočia najmä preto, že ešte donedávna bola táto problematika len málo prebádaná. Na konci sa nachádza aj zoznam odtransportovaných a zavraždených Židov na základe údajov Kroniky mesta Krupiny.

V ďalšej kapitole monografie *Školstvo - šport - kultúra* trojica autorov L. Fonód, M. Lukáč a J. Kanka zachytáva tak ich dejiny, ako aj činnosť ich popredných osobností, vhodne doplnenej bohatým dokumentačným fotografickým materiálom.

Najvýznamnejším jednotlivcom Krupiny od najstarších čias do pol. 20. storočia sa venuje siedma kapitola *Osobnosti Krupiny*. Na záver kapitoly sa nachádza aj abecedný súpis významných osobností, ktoré sa podieľali na kultúrnom zveľadovaní a preslávení mesta.

Kapitola *Architektúra a pamiatky výtvarného umenia* s bohatým obrazovým materiálom nás informuje o mieste prvého mestského sídliska, o sakrálnej ako aj profánnej architektúre a nezabúda ani na fortifikačnú architektúru. Osobitnú pozornosť autor venuje aj výtvarným umelcom 20. storočia.

Ako posledná je umiestnená kapitola *Hont a okolie Krupiny*, kde sa čitateľ dozvie stručné informácie o prírodných zaujímavostiach a pamiatkach regiónu.

V monografii nechýbajú kvalitné poznámky a bibliografické údaje k jednotlivým kapitolám a až štvorjazyčné resumé (anglické, nemecké, francúzske a maďarské) Iste aj vďaka mnohým novým, doteraz nepublikovaným údajom, bude spomínaná monografia výrazným obohatením regionálnych dejín.

Lucia Krchnáková, ŠÚBA

ŠEDIVÝ, J.: *Mittelalterliche Schriftkultur im Pressburger Kollegiatkapitel. Bratislava: Chronos 2007, 283 s. + 1 CD-Rom.*

Monografia venovaná stredovekej písomnej kultúre v prostredí Bratislavskej kolegiálnej kapituly je na Slovensku priekopníckym dielom a významným príspevkom k našim starším kultúrnym dejinám. Autor v nej na základe zachovaných diplomatických dokumentov (hlavne listín), kódexov a výrazne menšinových epigrafických pamiatok opisuje vývin písomnej kultúry kapituly v období od 9., resp. 11. storočia až do prvej tretiny 16. storočia. Opisuje postupný nárast písomnej produkcie kapituly spojený s funkciou hodnoverného miesta - vznik kancelárie hodnoverného miesta v 13. storočí, emancipáciu kancelárie oproti kancelárii bratislavského župana a jej vplyv na vznik bratislavskej mestskej kancelárie v prvej polovici 14. storočia. Autor identifikuje jednotlivých notárov-pisárov listín. Pokojnejšie anjouovské obdobie spojené s výrazným hospodárskym rastom celej krajiny dalo vzniknúť celej skupine zdobených liturgických rukopisov, ktoré boli súčasťou stredovekej knižnice kapituly. V druhej polovici 14. storočia už mala kancelária kapituly viacerých zamestnancov, doložený je podnotár. Listiny však písali aj ďalší členovia kapituly. V žigmundovskom období sa Bratislava prestavbou hradu stala jednou z jeho obľúbených sídelných lokalít. Prítomnosť panovníckeho dvora prispela k ďalšiemu rozvoju kultúrneho prostredia mesta aj kapituly. Svedčia o tom doklady o nákladných donátorských aktivitách, či rast bohatstva kapituly, ktorý je zrejmý z inventárov jej cenností. Pred rokom 1423 vynikol nezachovaný hospodársky register príjmov kapituly. V tomto období sa do spisovníctva a sféry knižnej

kultúry čoraz viac začínajú zapájať aj laici. Patrili medzi nich verejní notári, študenti artistických fakúlt, rôzni súkromní pisári (v Bratislave doložení v roku 1381) a učelia písania, potrební v pragmatickom svete mešťanov spojenom s financiami a obchodom. Vrcholom stredovekého obdobia Bratislavskej kapituly bolo pôsobenie prepošta Juraja Schomberga, kanonika Jána Hana a Academie Istropolitany v období panovania Mateja Korvína, v druhej polovici 15. storočia. V 70.-80. rokoch 15. storočia vznikla v prostredí kapituly vrstva luxusne zdobených neskorogotických rukopisov a tiež náročný progresívny figurálny náhrobok prepošta Schomberga ovplyvnený tvorbou Nicolasa Gerhaerta van Leyden, ktorý vznikol v jeho dielni. V tomto období autor na viacerých príkladoch poukazuje na kultúrnu viacjazyčnosť mesta -objavovanie sa národných jazykov na epigrafických pamiatkach a tiež postupné prenikanie humanizmu. V poslednom období okolo roku 1500 si hodnoverné miesto Bratislavskej kapituly začalo viesť najstarší zachovaný autentický protokol (od roku 1499), v písme sú znaky humanistických a kapitálnych foriem, ale aj fraktúry. Vznikajú už aj čisto nápisové pamiatky bez obrazovej zložky, ktorých prijímateľom mohlo byť len gramotné publikum. Prelomom bol rok 1526. Neutíchajúce boje s Turkami, ktorí postupne okupovali väčšinu Uhorska, pohlcovali veľkú časť finančných zdrojov krajiny. Turci a občianska vojna odsunuli výraznejšie kultúrne aktivity kapituly nadiho na vedľajšiu koľaj.

Radoslav Ragač, Archív ÚPN

Za Petrom Tesákom

Mgr. Peter Tesák sa narodil 23. júna 1945 v obci Bia v Maďarskej republike. Rodina sa v roku 1947 vrátila do Levíc, rodiska jeho otca. V roku 1963 zmaturoval na Strednej poľnohospodárskej technickej škole v Leviciach odbor meliorácie. Začal študovať na Vysokej škole poľnohospodárskej v Nitre, agronomickej fakulte odbor meliorácie, ale záujem o históriu ho priviedol na štúdium dejepisu a ruského jazyka na Pedagogickú fakultu v Nitre, ktoré úspešne ukončil v roku 1968. V rokoch 1967 – 1971 pôsobil ako učiteľ na Základnej škole v Starom Tekove. Už počas štúdia na vysokej škole brigádoval v okresnom archíve v Leviciach a 1. septembra 1971 sa mu splnil sen, keď v tomto archíve začal pracovať. Začal diaľkovo študovať archívnictvo, ale štúdium zanechal v treťom ročníku z rodinných a pracovných dôvodov. Vo funkcii riaditeľa okresného archívu pôsobil od februára 1990 s dvadsaťmesačnou prestávkou do 21. septembra 2007, keď už aj pod vplyvom zhoršujúceho sa zdravotného stavu odišiel do dôchodku, ale stále plný súkromných a pracovných plánov. Žiaľ, neľútostná choroba ho obrala o posledné sily a nakoniec jej dňa 12. novembra 2007 vo veku 62 rokov podľahol.

V archíve prežil 36 rokov svojho plodného života. Ako pracovník, a aj ako riaditeľ nepoznal osemhodinový pracovný čas, v jeho milovanom Rybníku bol známy tým, že takmer denne dobiehal na predposledný autobus do Levíc. Ak ho nestihol, vždy sa našiel niekto, kto ho zobral stopom, veď ho poznalo veľmi veľké množstvo ľudí. Po tridsiatich rokoch sa splnil jeho veľký sen a podarilo sa preniesť sídlo archívu späť do Levíc. Mal veľké plány zúžitkovať svoje celoživotné skúsenosti a vedomosti, hlavne v pripravovanej monografii Levíc a v spracovaní a propagácii regionálnej histórie – jeho obľúbených „čilejkárskych“ dedín. Ako dlhoročný kronikár Levíc a archivár poznal stovky ľudí z úradov, podnikov, škôl, spoločenských organizácií, bol živou kronikou mesta. Často nám rozprával veselé a smutné príhody súčasných aj bývalých obyvateľov mesta a plánovali sme napísať kroniku ľudských osudov Levičanov v 20. storočí. Žiaľ, osud rozhodol inak a tieto príbehy odišli s ním.

Odišiel archivár a historik, ktorý sa svojmu povolaniu venoval celou svojou osobnosťou. Bol známy svojím jazykovým nadaním, ktoré si neustále dopĺňal a často nás prekvapoval, čo všetko vedel prečítať a preložiť. Nezištne pomáhal pri čítaní a prekladoch archívnych dokumentov, vždy vedel poradiť – v akejkoľvek oblasti histórie, slovenskej i svetovej. Jeho vedomosti využívali kolegovia archivári, historici, bádatelia, desiatky študentov stredných a vysokých škôl pri písaní seminárnych a diplomových prác. Považovali sme ho za chodiacu encyklopédiu dejín správy okresu Levice, jeho znalosti vývoja okresnej štátnej správy a samosprávy aj s menami úradníkov a funkcionárov udivovali nás i stránky.

Aj keď odišiel a archív stíchol, predsa zostal s nami. Ostala po ňom vykonaná práca, archívne pomôcky a spracované fondy. Budeme si ho pamätať ako človeka dobrého, s vynikajúcou pamäťou, výrečného, vždy plného nápadov a ochotného každému pomôcť.

Češ' jeho pamiatke!

Ol'ga Kvasnicová
ŠA v Nitre, pobočka Topoľčany

Oznamy

II. ročník SÚŤAŽE o CENU ELEMÍRA RÁKOŠA

za vedeckú štúdiu z oblasti archívnictva a pomocných vied historických.

Aký je cieľ súťaže?

Hlavným cieľom je motivovať a povzbudiť mladšiu generáciu slovenských archivárov k ich odbornému rastu a podporiť tak ich účasť na rozvoji archívnej vedy vôbec.

Kto sa môže prihlásiť do súťaže?

Súťaž je určená pre mladých archivárov do 30 rokov!

Čo Spoločnosť slovenských archivárov ponúka výhercom?

Vítazná štúdia bude publikovaná v Slovenskej archivistike a môžete získať hodnotné ceny:

1. cena: 3 000,- Sk
2. cena: 2 000,- Sk
3. cena: 1 000,- Sk

Kto posudzuje štúdie?

Garantom na posúdenie vedeckých štúdií je doc. PhDr. Juraj Roháč, CSc.

Kam treba zaslať štúdiu?

Vedeckú štúdiu (v rozsahu max. 20 strán, písmo Courier New 12) zašlite klasickou poštou:

Spoločnosť slovenských archivárov
Ministerstvo vnútra SR - Slovenský národný archív
Drotárska cesta 42
817 01 Bratislava 11

elektronickou poštou (tajomníčke SSA E. Machajdíkovej): archiv@snm.sk.

Dokedy treba štúdie predložiť?

Do konca marca 2008!

2/ Príspevky do Fóra archivárov zasielajte na e-mailovú adresu Lucia.Krchnakova@suba.vs.sk

3/ Naďalej sledujte webovú stránku www.archivar.sk, kde nájdete aktuálne informácie.

Naši jubilanti

Október

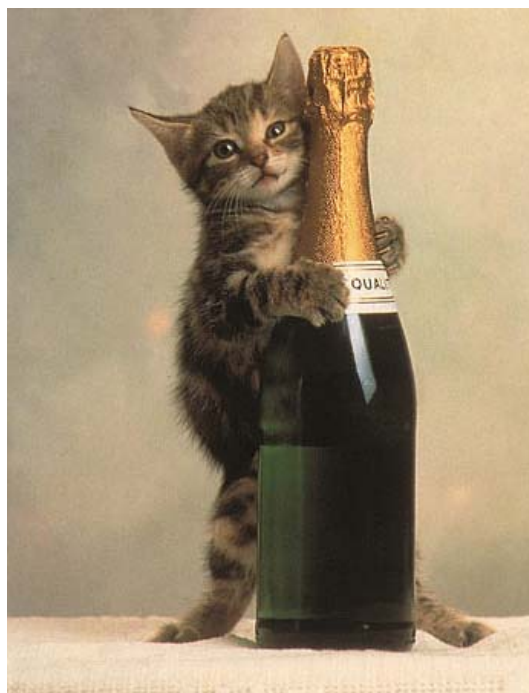
Mgr. Terézia Féderová

November

Anna Remeková
Anna Soľaničová

December

Ing. Beata Breznická

Vám želá redakčná rada Fóra archivárov !

FÓRUM ARCHIVÁROV

Vydáva Spoločnosť slovenských archivárov

Redakčná rada: Lucia Krchnáková, Oľga Kvasnicová,

Radoslav Ragač, Juraj Roháč, Gábor Strešňák

Technická úprava: Marta Kalnovičová, ŠÚBA

Jazyková korektúra: Júlia Ragačová

Povolilo: MK SR 1472/96